

LJUBLJANSKI ZVON

MESEČNIK ZA KNJIŽEVNOST IN PROSVETO

LETNIK XXXIII.

ŠTEV. 7.

JULIJ 1913

Vsebina julijskega zvezka:

1. Vojeslav Molè: <i>Spomin na gimnazijo</i>	337
2. Vojeslav Molè: <i>Lombardija</i>	338
3. Janko Glaser: <i>Ob vrnitvi</i>	338
4. Milan Pugelj: <i>Prijatelj</i> . (Konec prihodnjič.)	339
5. Aleksander Hudovernik: <i>Spomini na Janeza Trdino</i>	348
6. Ferdo Kozak: <i>Sestrì</i> . (Dalje prihodnjič.)	355
7. L. Pintar: <i>O krajnih imenih</i>	365
8. Rado Murnik: <i>Hči grofa Blagaja</i> . Roman. (Dalje prihodnjič.)	372
9. Janko Glaser: <i>Napis pod solnčno uro</i>	376
10. Josip Premk: <i>Letovišarji</i> . (Konec prihodnjič.)	378
11. Književna poročila.	
J. Wester: <i>Leo Pibrovec, Pred vaškim znamenjem</i> . — Ant. Debeljak: <i>Leonid Andrejev, Judež Iškarijot in drugi. Eleazar</i> . — Dr. Vinko Zupan: <i>M. Murko, Die Schröpfköpfe bei den Slaven. Slav. baña, baňka, lat. balnea</i> . — A. Debeljak: <i>Rudolfo Franjin Magjer, Sa Slavonske ravni</i>	386
12. Umetnost.	
Dr. Vojeslav Molè: <i>Junijska slovenska umetniška razstava v Jako-pièevem paviljonu v Ljubljani</i>	389
13. Nekrolog.	
Dr. J. Š.: † <i>Prof. Milan Pajk</i>	391

„Ljubljanski Zvon“

izhaja v zvezkih po enkrat na mesec ter stane na leto 9 K 20 h, pol leta 4 K 60 h, četrt leta 2 K 30 h, za vse neavstrijske dežele po 11 K 20 h na leto.

===== Posamezni zvezki se dobivajo po 80 h. =====

Izdajatelj: Valentin Kopitar.

Urednik: dr. Janko Šlebinger.

Upravništvo v „Narodni tiskarni“ v Ljubljani, Knaflova ulica št. 5.

Lastnina in tisk „Narodne tiskarne“ v Ljubljani.

Vojeslav Molè:

Spomin na gimnazijo.

Na izprehodu v bolonjski okolici.

Spominjam se: bil dan je kakor ta.
Skoz okna se je zlival vonj pomladi,
čez strehe videl sem, kako smehlja
se solnce na razcveteni livadi.

Nekdo je čital. Verzi so zveneli
kot godba, polni solnca, polni sanj,
in so o Kirkini ljubezni peli,
o morju, polnem purpurnih bleščanj.

Kot rujno vino pilo je glasove
srce, ki je poznalo le pomlad,
in stran od knjig v cvetoče je bregove
oko se zastrmelo čez zelenje trat.

In duša zrla je šumeče morje,
nad njim sivi se breg navpičnih skal,
tam Kirke v nepregledno zre obzorje,
če ni še jadra iz človeških dalj.

Nad njo ciprese temne v zrak kipijo,
dva pantra sta privila se k nogam —
in zdaj, ah, zdaj: čez morsko stran drčijo
trireme k plodnim Kirkinim zemljâm . . .

Prestal je glas. Krog mene šolski hlad.
Drug glas pregnal je misli solnčnočiste,
razlagal je — cvetela je pomlad —
duha antiške: grške aoriste.

—————●—————
*Bye-bye misel. Da bi
tudi: meter in sembranje
zrak, July (?) - nočam, že
Da bi se
je hotel dvigniti iz
deseterin; splasti bi
Okroglo post.*

Vojeslav Molè:

Lombardija.

Čez ravna, ravna polja vlak drvi.
Iz mraka sanje vstajajo grozeče,
v krvava polja zro oči strmeče,
v goreča mesta, v prazne zro vasi.

Pod konji divjimi vsa plan bobni,
zlato oklepov se skoz mrak leskeče
in krik iz tisoč grl skoz zrak trepeče,
udarijo se jekla, teče kri.

Za valom val se lije čez poljano,
ognjeni sni plamte, gore v očeh ...
Svoboda vstaja, kjer je tekla kri.

Zastaja dih. — Razblinja se Legnano,
z neba trepeče zvezd preblažen smeh
in čez somračna polja vlak beži.

Janko Glaser:

Ob vrnitvi.

Posušila v vetru se je trava,
ki ležala mehko sva na njej,
gnije listje, ne šumi pozdrava,
v tla nevihte sprale so ga z vej.

Kjer šumele bukve so nad nama,
morda v molku sam bom stal nekoč,
morda prišla ti nazaj boš sama,
sama legla v mah boš žalujoč.

Milan Pugelj:

Prijatelj.

I.

Pisatelju Bukovcu je povedala njegova žena, kaj je rekel o njem prijatelj Strok. Bilo je zvečer, sedela sta v sobi, ona na stolu s pletivom v roki, on na zofi s tlečo cigaro v ustih in zamišljen. Na mizi je gorela luč in tik nje je žuborel samovar.

Pisatelj Strok je dejal, da opaža v Bukovcu neko izpremembo. Prej je ljubil družbo, zdaj je ne mara več in se je izogiblje. V kavarno hodi ob taki uri, ko ve, da ne bo našel tam nobenega znanca, ki bi se želel z njim pogovarjati. In če zaide slučajno med stare prijatelje, se ne smeje več, se več ne šali in ne pripoveduje veselih dogodivščin. Sedi tam mračen in dolgočasen, kadi in pije, in če govori, pripoveduje nekaj važnega, o čemer se človeku ne ljubi razmišljati v lahki družbi.

In kaj govori z ženo? Včeraj večer, ko se je razpravljaj, je nenadoma pričel razkladati, kako težka naloga čaka vsakega zemljana, njo in njega. Ta huda naloga je smrt. Tudi za njiju so pripravljene grozne muke, imenovane zadnji zdihljaji, mrtvaškl pot in take reči. Človek, ki premisli vse to, ne more biti vesel. Po vsem tem, kar delaš in doživiš, pride velika ura smrti.

In sam je pričel premišljati, odkod vse to. Ali ni morda več popo!noma zdrav? Trganje, ki ga je mučilo po udih vso zimo, je zdaj minilo. Slabi zobje, ki mu niso dali spati toliko dolgih zimskih noči, zdaj sredi pomladi mirujejo. Izmed fizičnih bolečin čuti tu in tam edino glavobol in to navadno le takrat, kadar preveč kadi. Zakaj ima rad samoto, sam dobro ne ve. Ali razlagati bi se dalo to tako, da rad misli na samem o tistem, česar nima. Rad bi živel komodnejše, kakor mu dopuščajo tesne denarne razmere, rad bi stanoval v večjem mestu. Kamor se ozre, sami znani, pusti obrazi. On vse ve, kaj delajo drugi, drugi vedo vse, kaj dela on. Ženske pozna vse. Ta ima rada onega, ta igra klavir, ta je nenavadno strastna, dasi bi ji tega po njeni nežni zunanosti ne prisodil. In dalje: žena trgovca Leskovarja se je naveličala svojega postarnega moža; on sili preveč vanjo, kakor je tudi že siv in star. In med vsemi temi hodi njegova prva ljubezen. Še vedno je sama, neporočena in lepa. Zvečer včasih gre naglo preko drevoreda in on se domisli vsega. Kako je bilo mogoče, da je nekoč prečul zaradi nje celo dolgo noč. Videl jo je z nekimi drugimi in zaradi tega ni mogel zaspati. Ponoči je klical mater, ki je spala z njim v isti sobi in ji rekel:

— Preseliva se od tod! Pojdiva nazaj na deželo, v naše domače kraje!

— Da! Na deželo pojdiva v naše domače kraje!

In če bi bil imel denar, bi bila odšla. Ali takrat je zaslužil še manj kakor dandanes. In vse to premišlja in se čudi, kakšen je bil tedaj, ko zaradi te visoke v črno oblečene ženske, ki gre mimo njega naglo po drevoredu in gleda stran, ni mogel spati. In pozneje — kaj je še vse prišlo! Kakšne zmešnjave, prepiri, a on v vsem tistem nesrečen, smešno nesrečen.

On ne vidi v sebi nobene izpremembe. To, da je opustil družbe, je storil zaradi družb, ne pa radi kakršnekoli njegove bolezni. Teh troje, četvero umetnikov, s katerimi je občeval, ni mogoče prenašati. Naduti so, ošabni, napihnjeni, povsod vidijo le sebe, svoje talente, svoje uspehe. In ženske med njimi so po njih razvajene. Imajo neke vrste drznost, ki draži tiho, bolj po povdarku kakor po vsebini, bolj po gesti kakor po besedi. A on ne more zato, če je fino čuteč človek, če ga razžali zasmehljiv pogled, lahka ironija krog ust ali piker vzdih. Znanci v drugih družbah so pusti, razgovarjajo se prevsakdanje stvari, zabavajo se s starimi, bledimi šalami. In drugi zopet se ob večerih napijejo. Nenadoma prično peti, a gostje gledajo od drugih miz nanje. Njega je sram. Ti, ki sedi ž njimi, kričijo, a drugi zro nanje in se smehljajo.

In poleg so še globlje stvari. Neko noč pred letom morda mu je rekel Strok, da njegovo pisateljevanje ni umetnost. Kje je on od umetnosti, je vzkliknil. On dela po okusu občinstva, a pravi umetnik ustvarja iz sebe. To ga je zadelo in ne more pozabiti. Kadar ga vidi, se na to domisli, in kadar sedita skupaj, mu je to vedno pred očmi. Strok je prepričan, da je umetnik, a o njemu, Bukovcu, je uverjen, da ni umetnik. Čemu ga nenadoma izprašuje o nekaterih umetniških stvareh za svet, čemu debatira ž njim, z rokodelcem? To ga muči, to ga sili, da beži iz njegove družbe. In spominja se živo, kako strašno neprijetno mu je bilo tisti večer, ko je kričal Strok vanj in kazal z dolgim izlekknjenim kazalcem: Ti nisi, ti nisi! In strahoma gleda, če se morda že ni drug nekoliko napil in previdno uravnava besede, da vendar ne bi nanesele na enak neprijeten slučaj.

In o drugem prijatelju je izvedel, kako je govoril o zadnjem njegovem delu. Dejal je, da bi ne mogel pisati o njem krtike, ker zaradi prijateljstva ne more povedati resnice. In ta prijatelj-pisatelj ni niti boljši od njega. A tiči vedno pri njem, govori o vsem in se

ne izda z nobeno besedo. To, da bi mu povedal, kaj je slišal, ni v njegovi moči. On ne mara takih nerodnih prizorov. Molči in ve, a tem nerodnejše mu je. Prijatelj govori, govori, ga treplje po rami, ga hvali, a on ve, da bi ne mogel pisati niti kritike.

Iz društev, katerih član ali odbornik je bil prej, je izstopil. Po občnih zborih vstopajo vanja vedno novi člani, novi odborniki. In s temi se je treba na novo seznanjati, jim na novo kazati samega sebe, da razumejo, obračajo prav njegove besede. To mu je postalo odveč. Ko sede za posvetovalno mizo pri seji taki novi ljudje, je on v zadregi. Kakšni so, ali so duhoviti, ali niso, kakšno je njihovo mišljenje, ali so katoliki, verni ljudje, ali svobodomisleci? On je svobodomislec, ali zato še neče nikomur dirati v principe. Naj ostane vsakemu svoje! A ravno zato je težko z novimi ljudmi. Človek ne ve, kako bi se gibal. In umakne se.

Kar se tiče smrti, je res včasih mislil nanjo. Njegova žena je dejala, da človek ne ve, kdaj pride na svet, in istotako ne ve, kdaj gre ž njega, kdaj umrje. On ni teh misli. Koliko ljudi govori tik do zadnjega diha? Koliko očetov, mater pokliče svoje otroke k sebi in se poslovijo od njih? In jetični bolniki se še par ur pred smrtjo izprehajajo, ali celo ne umirajo na posteljah, temveč na tleh, kamor so se zgrudili v hipni slabosti. In ti — in če ne vsi, potem vsaj mnogo teh ve, da so se pokazali vsi znaki za zgodnjo smrt. In samo čakajo. Mi vsi vemo, da nas bodo zakopali, da nasujejo na nas prsti, iz katere požene trava, ali vseeno nas zanima. Kakšen dan bo na primer takrat? Ali bo megleno, ali celo dež, ali jasno in solnce? In kako bo to, ko nas polože v krsto, trde kakor polena, ko nam pogrnejo bel robec preko voščenega obraza, prinesejo pokrov, ga poveznejo in pribijejo na krsto in potem vse skupaj vzdignejo in nesejo na črni voz. Kako se bo pomikala procesija po beli cesti, a mi v črnem vozu med njo? In na zadnje pridemo na mesto. Izpuste nas po vrveh v grob, zasipljejo in zaupajo majki zemlji in njenim črvičem.

Poglejmo, za kaj se vse človek zanima. Za starine, za slike, za živali, za rastline, a kako da bi ga ne zanimala lastna smrt?

On je prej mnogo in rad zabaval ženske. Govoril je ž njimi, gladko in kratkočasno, no, pozneje se je oženil in čemu naj zdaj še tako dela? Prej je bil pri vsēj stvari nekakšen pikanten čar, ki ga ni zdaj več. In da bi se zdaj skrival in lagal, kakor da bi bil samec, to mu ne gre od srca. In tako je vse zastalo. On sedi doma na zofi, kadi cigaro in misli, žena plete, a na mizi žubori samovar. Pijeta čaj in gresta spat. Žena zaspi, a on vstane in sede k oknu.

Odpre ga tiho in gleda na vrt. Spodaj cveto jabolane, španski bezeg in vse je v zelenju. Nebo se zdi neznansko široko in prostrano in po njem mrgoli neskončno zvezd. Luna stoji in gleda. Preko polja zunaj mesta pojo fantje. In to je lepše kakor vsak koncert. Toliko ubranosti je med to nočjo in to pesmijo, kakor je nimajo vse najboljše opere celega sveta. In srce se ti naenkrat razširi in ti zahrepeni nekam, nekam po tako široki svobodi, ki je ne želiš in je nisi potreben.

Žena mu ne dela nobenih sitnosti, pusti ga, da hodi svojo pot, da svoje dela, niti na misel mu ne pride, da bi se privadil ali hotel privaditi na drugo žensko, da bi prevrgel vse to razmerje, a on vseeno zahrepeni po neki široki neznani svobodi. Vse, kar je okoli njega, ga moti, ga ovira, mu jemlje prosto voljo. Tudi stol, tudi miza ga zadržuje, da ne more stopiti tako, kakor bi hotel. In celo lastno telo mu je velika nadloga. S svojimi boleznimi, s svojimi potrebami neprenehoma omejuje njegovega duha in ga vleče v vsakdanjost in plitkost.

No, in on celo ni eden tistih, ki tiščijo v neke vrste abstraktne užitke, ki hlatajo za nekimi idejami, ki si jih sami ne morejo dobro predstavljati. Njemu je tako daleč pesniška lirika, da je izgubil zanjo smisel. Pesmi ne čita več in če jih bere, nimajo zanj nobene vsebine. Klici po izgubljeni mladosti, pozdravi ljubici v raznih verzijah, tožbe o samoti, žalosti, melanholiji se ponavljajo v vseh literaturah vse dni. On premišlja in premišlja in ne uvidi, kako bi mogel biti lirik, ki ni pisal nikoli drugega kakor lirične pesmi, kdaj svetoven in slaven.

Zunaj je vse tako tiho in sočno, drevje se rahlo ziblje v mesečini in preko pota teče pisana mačka. Po tleh in po hišah leže vse križem debele črne sence in se pomikajo z drevjem vred. Zato je vse živo, pošastno. In tam izmed hiš se prikrađe visok človek in potrka rahlo na črno pritlično okno. Čaka, čaka in vzdihuje.

— Moj Bog, moj Bog!

— Ali si ti, Edvard?

— Da! In čakam, čakam, mislil sem, da umrjem.

— Zakaj?

— Tako hudo mi je tukaj.

— Kje?

— V prsih.

Sliši to in ne gleda več v vasovalca. Pusti okno odprto in leže tiho nazaj po postelji. Domisli se tistih davnih mladostnih nesreč, ko misli človek, da bo umrl vsled razmeric, ki so tako otroške, tako neskončno nedolžne. Spomni se, kako ga je strlo nekoč neko

hladno dekliško pismo. In zdi se mu odločno, da je bil takrat ne-navaden, ne pa zdaj, ko je pretehtal in pregledal debelo knjigo življenja in ko lahko mirno gleda preko teh belih ljubkih žensk, preko njihovih prsi in preko njihovih okroglih kolen.

Žena se je zganila.

— Ali ne spiš?

— Ne!

— Ali še sploh nisi zaspal?

— Ne!

— Ti si bolan.

— Ne!

Pričela je govoriti. Da je res, kar je povedal prijatelj Strok, da mora k zdravniku, da je ona sama še pred Strokom opazila na njem izpremembe. A kakšne izpremembe?

II.

Ko je sedel zvečer v kavarni, je ponujal mlad Kitajec drobne izdelke in okraske. Med stvarcami, izrezanimi iz lojevca, je bil majhen sedeč Buda z razgaljenim špičastim trebuhom, ženskimi prsi in ozkimi dolgimi očmi. Ves obrazek je bil ploščat in raztegnjen od smeha. Sedel je široko, bil jako grd in vendar obenem kratkočasen. Kupil si ga je za eno krono in ga postavil doma na svojo mizo. Ko je rezal pred seboj bele pole papirja in se pripravljaj, da bi pisal, mu je prišlo nekaj na misel, kar se mu je zdelo zanimivo. Ta mali Buda bi bil kakor nalašč za halucinacije. Bolnemu junaku se na primer zdi, da Buda raste, da sedi na mizi v velikosti normalnega človeka in se prične pogovarjati. Vzel ga je v roke in napisal spodaj na gladko ploščo, na kateri je stal, z velikimi črkami: Dr. Matija Buda, mislec.

Prijatelj Strok je bil po poklicu zdravnik. Nekega popoldne, ko je imel Bukovec navado pisati, ga je nenadoma obiskal, sedel brez ozira na to, če ob takem času moti, na stol ob oglu mize in se pričel razgovarjati. Govoril je o neki mladi bolnici, ki se je zastrupila in ki noče povedati vzroka, zakaj je to storila. Po okolščinah je izvedel, da je imela razmerje z nekim človekom, interesantnim in duhovitim, ki ji je po daljšem občevanju razodel, da je oženjen.

Čutil je, da ga hoče zavzeti za zadevo, da hoče vplivati nanj in ga zaplesti v razmotrivanja o upravičenosti in neupravičenosti takih razmer, o možnosti in nemožnosti in o njihovi moralnosti in nemoralnosti.

— Vzemimo položaj oženjenega človeka. Ta človek zagleda nenadoma žensko, ki mu je bolj všeč kakor vse, kar jih je spoznal

do nje v svojem življenju. Približa se ji in izkaže se, da je tudi ona njemu naklonjena. Našli sta se dve naturi, ki harmonirata, izpopolnjujeta druga drugo, delata druga drugi življenje dragoceno in važno. Kako to stvar razrešiti?

— Mislim, je dejal Bukovec, da je v slučaju v veliki meri merodajna vzgoja ženske. Ali poznaš morda dogodek, ko se je zaljubila ženska z dežele v duhovitega meščana? Pride nekoč v mesto in tam se snide ž njim. On živi udobno, ima prijetno stanovanje, mehke zofe in divane in lepo, tiho posteljo. Zabavata se, poljubujeta — vse prihaja samo od sebe. Ko se poslovita, se ona nenadoma zave, kaj se je zgodilo. Tisto, kar so slikali vso njeno mladost, vso njeno šolsko in vzgojevalno dobo, kot najvažnejše, deklško čistost, največji biser, čar vsakega dekleta, tisto je zapravila. In pred oči ji stopa dolga vrsta učiteljev in učiteljic, sivi in strogi oče, pobožna in ljubezniva mati, tete in strici in v ušesa ji šume vsi resni nauki in vse strašne slike take nesrečnice, ki se je izpozabila. To je strah, kar ona vse spozna na podlagi svoje skrbne vzgoje. Ne upa si več domu, ne upa si med ljudi, skriva se v gozd in umrje tam od lakote.

— Ne govoriš napačno. Torej naša bolnica je občevala s človekom, o katerem ni vedela, da je poročen. Zdaj naenkrat izve in njej je grozno.

— To so tiste naše malenkostne razmere. Če je človek cerkveno poročen, si ne drzne pomisliti na to, da bi se lahko ločil. Bodisi, da je nesrečen do smrti, on vztraja zaradi nekega podedovanega strahu do silne cerkvene vezi svetega zakona. I dogodi se često, da je dotičnik svobodomislec, da se bori proti vsaki veri celo po časopisih, zagovarja svoje panteistiško stališče.

— Da! Imaš čisto prav! Razmere in vzgoja, to jo je pokopalo. Zdaj se je Bukovec nenadoma nekoliko zmedel. Bušilo mu je v misli, da je prišel Strok k njemu kot zdravnik, ne kot prijatelj. Govori ž njim zato, da preizkusi, ali postaja res nenormalen. Ne-prenehoma gleda trdo vanj in ko posluša, se zdi, kakor bi jemal vsako besedo v roke in jo ogledoval od leve in desne, od spodaj in zgoraj. Ako dvigne roko, sledi njeni gesti in vidi se, da pre-mišlja, če se sklada z besedami. To mu je neprijetno in polašča se ga zadrega. Kri mu tišči v glavo in čuti, da mu gori levi uhelj, prime se zanj in prsti mu trepečejo.

— Da, da! pritrjuje Strok in se brez povoda smehlja. No in, nadaljuje, in kaj misliš o tem, ko ima ta ženska v sebi toliko

energije, da se zastrupi. Dobi nekje nekaj starega strupa in ga izpije zjutraj mesto kave.

— Napačna vzgoja, nasilje verske pretiranosti.

Sili se, da bi razmotrival naprej, ali manjka mu misli. In naenkrat ga obvlada sklep, da bi se za vsako ceno oprostil obiska. Vstane, češ, še ti vstani, popravi suknjič, češ, še ti si ga popravi in napravi korak od mize. No, Strok sedi in ga gleda še intenzivneje. Popade ga jeza. Ali tu v stanovanju ne more kršiti gostoljubnosti. Hodi gor in dol in se ustavi pri oknu in gleda na vrt in na ulico.

— Čemu si obtičal, prosim te? Govori vendar dalje!

— Ne ljubi se mi.

— Zdi se mi, da si se nekoliko vznemiril. Ali bi mi ne dovolil, da bi ti potipal roko?

Strok vstane, stopi k njemu in ga prime za zapestje. Bukovec vidi jasno, da se ni motil. To je delo moje žene, si misli, in še zoprneje mu je. Ona ga opazuje že dolgo in zdaj je najela še zdravnika, da ga bosta opazovala dva. In to se bo razneslo med prijatelji. Vsak, s katerim bo odslej dalje govoril, ne bo poslušal govora, temveč skušal, da se sam kako uveri o njegovi nenormalnosti.

— Saj se počutiš naravnost imenitno! je vzkliknil Strok. Čudno, da si pri takem zdravju nekoliko suh.

Bukovec čuti, da Strok ne govori več s svojim prijateljem, ampak z nekim pacientom, h kateremu so ga ravnokar poklicali. Ves njegov obraz obliva konvencionalna vljudnost, v katero skriva svoje službeno postopanje. Čas je, zadnji čas, da bi odšel.

— Prosim te, pričinja pisatelj in glas mu raste, prosim te.

— Česa?

— Ti me mučiš!

— Haha! Tega vsekakor nočem delati. Jaz, Strok, tvoj prijatelj, te naenkrat mučim! Ali veš, kako sva živela na Dunaju? Noga me boli, povej zdravilo! — Zate bo dovolj liter rdečega! A mene boli vrat! — No, to je hujša stvar, tebi bo treba že liter rumenega! Ali se ne domišliš, kaj? Tako smo zdravili! Haha!

— Vidiš, pisati moram! skuša se smehljati Bukovec. Moj pegaz sedi osedlan.

— Kje?

— Tam v kotu, ali ga ne vidiš?

— Ne! Ali ga ti vidiš?

— Ne!

In to ga zopet zadene tako neprijetno. Kaj vse misli o njem, kako lovi njegove besede, predstave, čemu je vsega tega treba?

In kdo ga more siliti, da se daje trpinčiti od teh slabih človeških strokovnjakov, ki so se napili knjig in zdaj uravnavaajo po tem ceste in smeri stoterim in stoterim? Streslo ga je in čutil je, da ga zebe.

— Kaj pa to zopet?

— Kaj?

— Treseš se!

— Oprosti mi, pridi jutri, pojutranjem, ali danes bi bil res rad sam.

— No, bodi ti! Ali ne smeš se jeziti name. Zagotavljam ti, da si mi drag in da te pogrešam v družbi; zato sem si vzel pravico, da sem te obiskal na domu. Sezi v roke, brate junaški!

— Zdrav!

Bukovec je sedel, da si oddahne. Zunaj sije solnce in vse je zalito z njegovo jasno svetlobo. Po cesti za vrtom hodijo ljudje in drče od časa do časa kočije. Kostanj, ki raste pod oknom, se ne gane. Njegovo cvetje v belih visokih stožcih strmi kakor začarano in po njem sedajo čebele. Zunaj govori z nekom žena in se deklinško smeje.

Zdaj bo lahko v miru mislil. Fantazija, kar se je je v zadnjem času nabralo, stoji pred njim čista in ustaljena. Iz nje bo jemal in pisal, a ko spiše, odide na pot. Odruga se od teh ljudi in razmer, da se okoplje v zraku novih krajev, novih šeg in ljudi. In nič te stare šare ne vzame s seboj. Misli tako in vse se razcvete pred njim kakor ogromna roža. V njenem dnu leži morje, ta ogromna in najveličastnejša lepota sveta, in on gleda vanje. Zre vanje iz te ozke svoje sobe, iz tega ozkega življenja, ki ga tišči v rame in boke in na teme. Tam ni nikjer izvira, tam ni nikjer ustja. Roža se nosi pred njim, ziblje se proti njemu in mu kaže sijajne krasote kakor v panorami. Izgine nekje med visokimi pisanimi stenami in pred njim stoji mali Buda. Obrazek se mu je razlezel v smeh, usta so brezzoba, široka, oči ozke in stisnjene, a ženske prsi in špičasti goli trebuh smešno grde. Pisatelj strmi vanj in Buda postaja večji. In naenkrat obide Bukovca trpka zavest, da se ves strese.

— To je halucinacija, to je bolezen. Tista neznanska roža in to tukaj . . .

A naenkrat se oglasi sam Buda.

— Ali poznaš moje nauke? Trpljenje . . . pot iz trpljenja, nirvana?

— Saj to nisi ti! Za Boga, kdo govori?

— Ne! Jaz nisem tisti veliki Buda, ki se je rodil nekje na vznožju Himalaja, jaz sem majhen Kitajec, ki si me izvolil imenovati doktorja Matijo Budo.

— A kako, blagovoli mi reči, prideš do glasa, do besede?

— Misliš za mizo in pri tem vedno gledaš vame, kako bi ne govoril?

Bukovec se je stresnil, pomčl z obema rokama oči in vstal. Šel je iz sobe in stopil v sosednjo, kjer je sedela njegova žena. Gledal je vanjo, gledal po stenah, po slikah, po klavirju in pomišljal nazaj, kakšno ima vse to v spominu. Bilo je vse pravo. Njegova žena ima še iste temne oči in lase in po gornji ustnici ji dela senco še vedno isti dražestni črni puh. Njena postava je sloka in elegantna, kakor je bila, in njeni gležnji, ki gledajo izpod temnega krila, okrogli in razdražljivi. Stena je prava. Rdeče rože so po njej na rahlo rdečem ozadju. In slike vise, kakor so visele. Mlade kopajoče deklice nad klavirjem, deček s psom nad zrcalom, a nad kredenco tropa divjih in preplašenih konj.

— Ali pojdeva danes na izprehod? vpraša žena.

— To je gotovo, pojdiva!

In ona je vesela in se takoj oblači, a on hoče kljubovati vsem lastnim pomislekom. Otresti se hoče samote, planiti hoče nazaj med tovarše, nazaj v življenje. S tem, da se človek odtrga od sveta, postaja drugačen, pozablja na ljudi, na ono življenje, ki teče zdravo in sočno preko naših dni. Stopi na lastno pot, ki ga zavaja v čudne misli, obklada z nenavadnimi samotarskimi podobami in prekine vse stike s svetom. Nenormalnost posameznikova obstoja v tem, da zapusti družbo in pade v okove svoje sive domišljije.

Šla sta po drevoredu med množico šetalcev, zavila daleč ven iz mesta in sedla za izprano leseno mizo pred kmetiško krčmo.

Počasi je zahajalo solnce in delal se je krasen večer. Vse križem so peli ptiči. Ščinkovci v jablanah, škrjančki visoko pod nebom, kosi po grmovju nad vasjo in veliki žolti kobilar na visokem boru. Kmetiška dekleta so šla s polja z motikami na ramah, zdrava, čvrsta prijetno zagorela, a za njimi fantje s širokimi oblastnimi koraki.

— Lojza, je poklical eden, levo nogo imaš nekaj po strani.

— Ti imaš pa jezik.

In vesela mlada tropa se je hrupno odsmejala.

— Kako se tukaj diha! je rekla žena in dahnila na vso moč, da so se ji prsi globoko vdale in se zopet visoko dvignile.

In tudi on je dahnil na vso moč, a njega je zabolelo, da je zategnil usta.

(Konec prihodnjič.)

Aleksander Hudovernik:

Spomini na Janeza Trdino.

III. Iz Trdinove korespondence.

1. Pisma dr. Pavlu Turnerju.

1.

V Novem mestu 6. septembra 1886.

Predragi gospod doktor!

Presrčna Vam hvala na krasnem Vašem pismu in fotografiji! Mnogo, mnogokrat sem mislil na Vas in obžaloval, da živite tako daleč od ljubljene slovenske domovine. Z veliko radostjo sem prebiral dopise in spise Vaše v slovenskih časnikih, seosebno pa me je zamikala govornica, da boste prevzeli Vi uredništvo „Slovenskega Naroda“. Bil sem čisto uverjen, da v boljše roke ne bi moglo priti glavno naše glasilo. Bridko sem vzdihnil, ko sem zvedel, da Vam iz jako važnih razlogov ni moči lotiti se tega posla. Ahasverovanje Vaše bilo mi je dobro znano. Poročal mi je pridno o Vas najprej rajnji ravnatelj reške realke, poštenjak Markovič, ki je poznal po mnogih svojih znancih natanko usodo vsakega dijaka, ki je prebival kdaj na Reki. Po njega smrti dobival sem naznanila o Vas od bivših dunajskih vseučiliščnikov, ki so o priliki z Vami občevali. Vaše zgone in nezgone, vsakovrstne izkušnje in opazke so tako zanimljive, da bi bila velika škoda, ko bi zatonile v pozabljenju. Prosim Vas v ime svoje in mnogobrojnih Vaših častilcev in prijateljev, da nam opišete obširno vse, kar ste na posvetovanjih in v službah svojih mičnega in znamenitega videli, slišali in zvedeli. Ti Vaši „spomini“ obogatili bodo slovstvo naše z biserom, ki ne bo izgubil nikoli svoje vrednosti in dražesti. Po pravici Vam se zdi neprijetno, da morate služiti tujstvu, itak Vam čestitam, da si niste iskali kruha v državni službi. Zdaj imate vsaj upanje, da se boste čez nekaj let osvobodili in v privatnem življenju ohranili ste si vso samostalnost mišljenja in neoskrunjeno narodno poštenje svoje. Kot uradnik služili bi bili tudi tujstvu, ob jednom pa bi bila zahtevala vlada, da ji žrtvujete po vrhu še značaj, vest in dušo svojo. Če je ne bi bili hoteli poslušati, spodila bi Vas bila v pokoj in dejala pod policijski nadzor kakor je na pr. mene. Neizrečeno me je bolelo, da sem moral zapustiti šolo, v kateri sem imel tako lepo priliko, vneti v mladini gorečo ljubezen do slovanstva, živo hrepenenje po slovanski svobodi in iskreno mržnjo proti vsem zatiralcem in krvnikom

naše narodnosti in naših pravic. Z Reke preselil sem se v Novo mesto, kjer živim zdaj že skoro 19 let. 15 let sem popotoval na vse strani po Dolenjskem, da se seznanim korenito z nravi in običaji slovenskih kmetov in malomeščanov. Sosebno marljivo lazil sem po brdih in tokavah zelenih Gorjancev, ki so mi priobčili brez števila bajk in pripovedek, katere pošiljam že več let v „Ljubljanski Zvon“. Bralci so dolgo mislili, da so to narodne pravljice in nekateri so se jezili name, da jih ne zapisujem tako, kakor sem jih slišal iz ust prostega naroda. Jaz sem se strašno smejal ti graji. Ne bom dejal, da v teh bajkah ni nobene narodne pravljice, ali njihov glavni vir so misli in čustva, katera je vzbudila v meni slavna gora, ki se zove „Gorjanci“. Če so čisto narodne štiri vrstice, so gorjanski celi štirje listi. To velja za vse bajke, ne le za nekatere. Spisal sem v Novem mestu tudi še marsikaj drugega. „Hrvaški spomini“ osnovani so precej na široko, končal jih bom komaj v dveh letih ali pa še ne. V njih pridete na vrsto tudi Vi, gospod doktor! Omenil bom o Vas, da ste bili najresnejši in najzrelejši izmed vseh mojih učencev, da ste znali imena raznih filigranskih nemških držav in državičic boljše od mene, učitelja svojega in da ste se porodili v takem slovenskem okraju, kjer se zove krampir — bob! Po takem vidite, da se spominjam jako dobro Vašega dijakovanja na Reki. — Pred 4 leti naveličal sem se vednega pohajkovanja in samevanja ter se oženil. Vzel sem prosto kmetiško krčmarico, ki je pa jako dobra gospodinja. Razven drugih svojštev prikupila mi se je s tem, da je volila zmirom z narodno stranko in da ne zna nič nemški. Hiša, v kateri stanujem, je njena. Za vse drugo živim zdaj dosti zadovoljno; ali začela mi je trkati na vrata tožna starost z vsemi neugodnimi svojimi spremljevalci. Notranje bolezni še nisem imel nikoli nobene, ali strašno hudo me je večkrat trgalo po glavi, v nogah in v desnih roki. Najbolj me nadleguje glava. Že celo leto mi je vsa krastava, tudi mi teče iz ušes. Največ mi škodi poletna vročina. Proti zimi upam, da mi bo odlagnilo. Neskončno me bo veselilo, če mi boste hoteli še kdaj pisati. Verjemite mi, da sem prečital Vaš list gotovo 50krat. Prejšnje čase se jaz kar nisem mogel pripraviti, da bi komu kaj pisal. Ta epistolofobija, ali kako bi dejal, mi je menda prirojena. Na Reki vem, da celih 10 let nisem pisal nobenega lista. Tudi Vam sem ostal dolžan odgovor. Ali ne samo Vam! — — V Novem mestu sem se nekoliko poboljšal, velim nekoliko, kajti tudi zdaj še dolgujem kakih dvajset odpisov!

Želeč Vam zdravje in vsako ino srečo

Vaš Ivan Trdina,
profesor „in partibus.“

2.

V Novem mestu 22. julija 1889.

Predragi gospod doktor!

Ne morem Vam dopovedati, kako neskončno me je razveselilo ljubeznivo Vaše pismo. Uverilo me je, da se brigade in zanimате še vedno zame, dasi sem Vas s svojo nemarnostjo zopet razžalil. Ostal sem Vam „poleg navade stare“ jeden odpis dolžan! Lepo Vas prosim, oprostite mi to zanikarnost, za katero bi z dobro vestjo lahko prisegel, da mi je prirojena. Resno se hočem potruditi, da zamudo popravim in se poboljšam — vsaj kolikor toliko. O bolezni moji dala bi se pisati dolga razprava. Meseca avgusta bode že 4 leta, kar me je začela po malem nadlegovati; vrhunec svoj pa mislim, da je dosegla lansko poletje. Ušesa so mi se že zdavnaj toliko zazdravila, da mi ne preti od njih nobena velika nevarnost, akoravno niso še povse dobra. Glavni in pravi izvir ima nadloga moja v rogovilasti krvi, ki mi sili v glavo, vrat in sploh gornji del života⁴¹¹ ter jih obsiplje neprenehoma z novimi pegami, prhaji, krastami, turi in drugimi takimi izpuščaji. Držal sem se najstrožje diete, pol leta sem se postil kakor kak indijski puščavnik, umival sem se pridno z gorko vodo, popil sem več nego 40 steklenic ribjega olja,³⁵² mrzle vode cele sode, vina, piva ali kake druge pijače pa niti kapljice — in vendar me vražja sitnost nikakor neče pustiti. Drži se me kakor klop, baš zato pa sem se ji sčasoma privadil in zrem zdaj nanjo brez žalosti, brez nejevolje, ravnodušno, ironično. Preveril sem se, da bolezen ni tako huda nesreča, kakor ljudje upijejo, in da prinese človeku celo razne, jako zaželjene prijetnosti. Večkrat po cele mesece nisem šel nič od doma, letos na pr. vso zimo nisem bil nikjer zunaj, itak mi se ni nikoli nič tožilo ali inako storilo. V topli svoji izbici sem ne le hodil, sedel, čital in ležal, ampak tudi prepeval, plesal, žvižgal in se od srca radoval, da nimam prilike⁴¹¹ srečati ali videti kako odurno prikazen, kakega mameluka, bonca, vohuna, tercijala, tercijalko, kruhoborca ali kako drugo tako pošast, ki nam okužuje slovensko zemljo. Jednoč sem se domislil, da bi se mogla moja bolezen prav lahko končati — s smrtjo! Ta misel me je tako udobrovoljila (premda življenje na vso moč ljubim, že zato, ker bi rad učakal, da dobé slavjanski naši zatiralci poštene batine), da sem zaskočil pegaza in pozdravil in poslal nemilo gospo smrt z mnogobrojnimi stihmi, ki so bili seveda robati in nepoetični, ali so me vendar dva dni preugodno kratkočasili. Razven navadne

da ne mara več moje pomoči. Človek mu ne more za to zameriti. Radi mojih bajk napadali so ga strašno ne le v nemških časnikih, ampak tudi v državnem zboru . . .

Doktor Mahnič je velezabavna prikazen, ali ob enem pa vendar velikanski anakronizem. Zakaj se ni rodil pred 500 leti? Takrat bi bil smel slovenske slobodnjake ne le psovati, ampak jih metati kupoma tudi na goreče gromade, da bi bilo veselje. Jaz sem prebral 3 zvezke njegovega „Rimskega katolika“ in se čudom čudil učenosti, še bolj pa logiki njegovi, koja ima samo to napako, da se tepe preveč pogostoma z Aristotelovo. Mahnič je presojal tudi moje bajke jako kratkočasno, prav po svoji šegi in metodi. Na koncu veli o njih „Sploh pa so Trdinove bajke prava kloaka, v katero se izliva vse, kar se more misliti najbolj ostudnega in kosmatega, prava kvintesenca mladoslovenskega liberalstva!“ Ta kritik je bogme radikalen, kaj ne da?

S presrčnim pozdravom Vaš najiskrenejši prijatelj

Janez Trdina.

3.

V Novem mestu 26. julija 1889.

Predragi gospod doktor!

Evo Vam zopet pismo, v dokaz, da se kanim res poboljšati in povrniti, kar sem ostal na dolgu. Moja bolezen je podobna morju, da se perijodično povečuje in pomanjšuje, samo da ne tako pogostoma. Zdravje mi se gotovo vsak mesec po jedenkrat znatno zboljša, potem pa zopet ravno tako gotovo po jedenkrat znatno shujša. Najbolj čudno pa je to, da takrat, kadar sem najbolj bolan, najboljše spavam; kadar pa mi se zdravje na bolje obrne, da često vso noč niti ne zadremam. Pravo spanje mi ne pride po več dni, ne da bi me to kaj posebno oslabilo. Kakor sem Vam pisal v zadnjem listu, nisem šel vso zimo nič na plan, sprehajati sem se začel proti koncu aprila. Pred dvema letoma so mi bile kraste obraz tako grdo izšarale, da se nisem mogel pokazati ljudem in sem moral čepeti doma tudi o gorkem in lepem vremenu. Lani sem si očistil lica in čelo z milom in ribjim oljem in sem jel hoditi na šetnjo, ali sem se brzo uveril, da mi vročina jako škodi. Naredila mi je debel znoj, ki je bil tako oster, da mi je povsod, koder me je oblil, razjedel kožo. Ta skušnja me je poučila, da se moram hitre hoje odvaditi. In tako lazim zdaj prav polagoma vsako vedro jutro po jedno ali dve uri po ljubki novomeški okolici. Večinoma sem sam. Odkar mi je umrl odlični prijatelj Drag. Rudež, imam na Dolenjskem samo

jednega moža, s kojim občujem povse intimno. Ta mož je sodniški svetovalec Andrej Vojska. Z njim govorim lahko na vsa usta vse, kar mi je na srcu, brez straha, da me bo ovadil ali raznašal. Vojska se v službi ni „skisal“, ohranil si je vso samostalnost in svežost duha in srca, društvo njegovo je prav prijetno. Bistroumno presoja politične, narodne in družabne razmere in pozna temeljito preražlične spletke, koje se snujejo in vrše v birokratiji in hierarhiji. Javno ne kaže baš mnogo poguma, o službenih svečanostih obeša na pr. po šest črnorumenih zastav, narodne pa nobene; ali po drugi plati pa mu se mora priznati, da o volitvah ni dal še nikoli svojega glasu proti narodnemu kandidatu in da se ni še nikdar prilizoval svojim poglavarjem in drugim vladinovcem. Sploh pa jaz ne maram došti družbe naše inteligencije, ker je presilno pokvarjena. V naših časnikih čita se večkrat tožba, da je društveno življenje v Slovincih slabo razvito in nezdravo. To je istina; slabo razvito in nezdravo pa je radi napak, kojih se je navzelo naše razumništvo od Nemcev. V obraz kažejo se gospodje človeku jako prijazne, za hrbtom ga pa obirajo, ali pa vsaj prav po pobalinsko oponašajo glas in kretanje njegovo in mu podtikajo besede, kojih nikoli ni izustil. Takih ljudi nahaja se v naši inteligenciji gotovo 80%. Često sem opazil tudi to, da udrihajo ne le nemškutarji, ampak tudi narodni gospodje najrajši in večinoma po privržencih naše stranke, dočim se jim kak izdajalec kaj lahko prikupi. Ranjki Dežman je bil ljubljanskim narodnjakom celó jako važna avtoriteta! In v slovenskih časnikih brali smo o njem jako laskave nekrologe! Slovinci so ga na vseh straneh zlatili in lepotečili, samo to so obžalovali, da ga je ločila od našega naroda „nesrečna politika“. Kaj bolj podlega, nego je bila ta hvala, ne more se lahko misliti. „Nesrečna politika!“ ha ha ha! Ako se bo ubogi naš narod iztrgal kdaj iz davečih ga sovražnih parkljev, rešila bo ga politika, ne pa nadeti srakoperji in pravilno posušene zeli prokletega Dežmana. On je bil najgrji lopov in naš najnevarnejši nasprotnik in hudodelec, dokler je živel in za lopova in hudodelca moramo ga imeti tudi po smrti njegovi. Na grob trebalo bi mu postaviti črn steber z gadovo podobo in napisano: „Tukaj počiva najgnusnejši izmed vseh sinov, koje je rodila mati Slovenija, njen črni izdajalec in morilec, pravi naslednik Jude Iškarijota, Dragotin Dežman. Popotnik, ki bereš to vražje njegovo ime, pljuni mu na grob in prekolni ga ter hvali božjo pravičnost, ki je začrtala v srce vsemu človeštvu sveti zakon, da vsakega izdajalca domovine zaničuj, črti in preklinjaj rod za rodом zdaj in

do konca vekov.“ — Tako bi morali častiti take svinje kakor je bil Dežman, ne pa pisati jim nekrologe kakor najzaslužnejšim rodoljubom. — Politično življenje ne daje se odcepiti od društvenega; kjer je to ostrupljeno, boluje in propada tudi ono. Zato ni bilo čudo; da smo doživeli o zadnjih volitvah toliko sramotnih epizod, mesto jednega tabora imeli smo dva in vsak tabor delil se je zopet na dve sovražni si stranki. Dogodila se je o ti priliki redka novica, da so pogazili disciplino celo farji ter se vrgli kakor besni na svojega tovariša Kljuna, ki je sicer ves hudičev, ali jim se je zdel najbrž še premalo zloben, fanatičen in spletkarski. Še huje mesarili so se posvetni domoljubi najprej z bonci, potem pa med sabo. Vošnjak izpodkopaval je Žitnika, Kalan Dételjo, Podboj Kavčiča, župniki in kmetovski Bleiweisa, kapelani Hribarja, Hribar Možeta. Krdelo „Slovenčevo“ ne more očitati ničesar krdelu „Slov. Naroda“ et vice versa. Grešilo se je smrtno na jedni in na drugi strani jednako. Ta volitev nas je poučila, da smo Slovenci na Kranjskem še vedno oni isti politični otroci, kakor smo bili l. 1848. s tem razločkom, da smo izgubili povse idealni polet, s kojim smo se odlikovali tisto leto.

Drugi glavni vzrok, zakaj me ne mika društvo tukajšnje slovenske inteligencije, je pasja servilnost njena. Ti gospodje služijo z večine državi, ali pa so z uradniki vsaj v sorodstvu ali v kaki drugi zavezi. Gorje si pa narodu, ki je brez neodvisnega razumništva! Taka beda pritiska ravno nas Slovence. Kdor izpregovori v družbi moško, slobodno besedo, zmeša vso pričujočo gospodo. Od neprilike reveži ne vedo, kamo bi se deli. Nahaja pa se tudi dosti vohunov in ovaduhov, ki donašajo politične pomenke še tople okrajnemu glavarju in policiji. Še nikoli, kar jaz pomnim, niso se pokazali naši omikani rojaki za tako plazljive, z repom migljajoče koderčke kakor lansko leto. Kadar sem srečal kako tako vedno šen-brtavfajočo živalico človeškega rodu, šepetale so mi usta nehotoma: Ps, ps, ps! — Pasjo servilnost pa nam oznanjujejo le prepogostoma tudi slovenski časniki, brez razločka barve. Kolikokrat, kadar sem se nameril na kako podlo hvalisanje in omledno dobrikanje, moral sem zarentačiti, zaškripati z zobmi in vreči list pod noge in ga steptati na drobne krpe.

Kakor veste, imamo v Novem mestu tudi gimnazij. Prejšnje čase sem se kdaj kaj malega prav rad pomenkoval s profesorji, ali odkar so dijakom strogo prepovedali zaradi mojih bajk „Ljub. Zvon“, ne maram več govoriti s temi — bedaki . . .

S presrčnim pozdravom Vaš najskrenejši prijatelj

Janez Trdina.

Ferdo Kozak:

Sestri.

1.

Vaško življenje je kakor pesen polja. Mirno tiho se razpreda čas nad ponižnimi kočami, neopaženo se prelivajo leta kakor spolzki valovi sred dolinske reke. Ljudje se poznajo po hoji in besedi, razumejo se v obraz in migljaj. V dlaneh ti bero delo, iz oči razgrebejo hrepenenje in cilje. Njih duša je pisana v obrazu, v gubah čela in lic počiva trpljenje. Vsaka vas si redi gospodarja, ne da bi sama vedela zanj. Danes je še fantiček z raztrganimi hlačicami, jutri je že fant, ki so mu roke kakor jeklo in ki mu je delo maša. Napol osamljen rase med drugimi, oprijema se močnejših, popravlja bajto, dokupuje njive in gozde, dokler se nenadoma ne razbohota nad vsemi, bogat in priljubljen. Tedaj se začudijo oči zaostalih, nehote uidejo pogledi na lastno posest, a usta molče, kakor so molčala prej, ko še ni bilo gospodarja. Pravica je v njegovih rokah, lastno kri je sejal, da je požel plačilo.

Tako je živel Martin Krniša, tih in delaven, dokler ni sezidal nove hiše kraj vasi.

„Glej Martina, kaj pa ta?“

Pa so si zmeli oči ti ponižni vaščani, debelo so pogledali in se čudili. Bilo jim je malo sitno, da so tako popolnoma prezrli vaškega bogatina, zdelo se jim je, da so mu čez noč obrodili srebrniki na njivi.

„Kakor bi bil s hudičem v zvezi . . .“

Ej, pa ni bilo zveze s hudičem, pa ni bilo čarovnic s Kleka v Martinovi hiši. Vaščani so prezrli samotnega bajtarja, ki se je ogibal družb, ki ni popeval na vasi, ki je le delal in delal. Po vasi je hodil narahlo, z očmi je mežikal proti solncu in malo upognil silna pleča, če ga je kdo nagovoril. Bil je sin berača, bal se je besede gospodarjev. Le na večer je hodil po poljih, mislil in računal. Počasi si je zidal grad bodočnosti, vestno je skladal temelj. Zgodilo se je, da je kupil njivo, čez leto dve in zemlja mu je bila pokorna.

Rodila mu je stotern sad, ker je čutila v ljubezni in hrepenenju sejano seme v svojem naročju. Martin je kupil prostran gozd in postavil hišo.

Obširno je bilo njegovo posestvo, pol doline je bila njegova last. Komaj da je prestopil prag moške dobe, se mu je poklonila

sreča z vsem svojim spremstvom. Kar je pričel, mu je šlo dobro izpod rok, vinar je v roki pretopil v krono.

Ko je postal gospodar, je začutil, da mu nekaj manjka. V oči ga je zbadal hišni nered in nesnaga, bolelo ga je, če je ogledoval razmetano poljsko orodje, nasmečeno dvorišče, nečedne hleve. V srcu mu je odmevala pesem pomladnih njiv in večkrat je posedal zvečer na vrtu z neznanim hrepenenjem v duši. V delu je prezrl pravice mladosti, ki je zahtevala zdaj svoje. Skrivaj je prisluškoval fantovskemu petju in žalost ga je mamila. Zdelo se mu je, da pozabljen roma svojo pot, da ga nikdar ne pozdravi prijazen smehljaj in zamišljeno oko. Zaželel si je ljubezni, ki bi ga palila in žgala v dušo kakor ogenj, da bi se oplaknilo vse hrepenenje v kristalnem valu uživanja.

Na vratih dežele je slonel sveti Jakob, z ogromno bisago vročine na hrbtu. Valovi solnčnih žarkov so se penili ob pobočjih gričev, se hlastno vsesavali v razbeljena polja in sikali v drobnih, onemoglih curkih v žametasto senco gozdov.

Martin je lezel čez hrib v sosednjo vas. Klanec se je v strmeh padcu vil prek pobočja, cesta se je kopala v solncu. V sedlu je čepela Brtajeva krčma, ponižna in prijazna kakor vdova, ki vabi potnika k počitku.

Martin je prestopil prag in se udobno zleknil na klop v hladni izbi.

„No, Krčina, kaj pa je tebe privedlo“, ga je veselo pozdravil Brtaj, krepko zraščen možic upognjenih nog.

„Opravki, saj veš. V Bedanje grem.“

„Poliček?“

„Seveda, seveda!“

„Hej, Rezika!“

Martin se je začudil.

„Kaj imaš hčer?“

„Odkod pa prideš, da tega ne veš? Dve imam, dve.“

„Glej no, glej!“ je pristavil Martin in obenem pozdravil Reziko, krepko, stasito dekle dvaindvajsetih let. Nehote se je obrnil za njo in zamišljeno zamrmral.

„Lepa je, lepa!“

„Pravijo,“ se je pobahal Brtaj. „Koliko jih je že prašalo za njeno roko, pa je izbirčna.“

Rezika je prihitela z vinom.

„Pa še sebi prinesi kozarec,“ je povabil Martin.

Dekle se je nasmehnilo, da so se zabliskali beli zobje in pogledala očeta.

„Le prisedi! Kaj bi ne, znanci smo!“

Martin je v zadregi nalil v kozarec. Zdelo se mu je, kakor da bi že davno poznal to družino, kakor da je Rezikin prijatelj od mladih nog. Obenem je čutil, da zardeva in da mu srce burno utriplje.

Počasi se je razpredel med njimi zabaven pogovor in Rezika je poklicala še sestro Tinko. Martin je pozabil na vse važne opravke, naročal je polič za poličem in kakor v sanjah so mu donele Rezikine besede v uho. Polahno se mu je razdahnila v duši udobnost, fantovska kri je vzvalovala po žilah. Čutil je v srcu sladkost, v glavi omotico. Pa naj gre k vragu vsa vas, magari ves svet, da je le lahko strmel v tiste mirne, globoke oči, da je le srkal duh težkih, črnih las. Parkrat je pogledal Tinko, ki je bleda in tiha sedela poleg očeta in povešala svoje temnomodre oči, kakor da se sramuje; pa vedno je spolzel pogled nazaj na zdravo, baršunasto lice, na temno-rdeča ustna. Ej, skušnjava, ti sladka molitev ubogih zemljanov! Če ne prideš z dihom pomladi, prideš z njenim cvetjem, a prideš gotovo. V smehu in pogledu se zatajiš, našemiš se s prijazno besedo, dokler se ne razkrinkaš v zaljubljenih sanjah.

Martin se je proti večeru odpravil. Na klancu je postal. Prvikrat je začutil v duši harmonijo s to divno nočjo, ki se je mirna in tajinstvena prelivala v luninem sijaju. Srebrna rosa mesečine je curljala po drevju in se neslišno pretakala prek polj. Vas v dolini je počivala, le petje je odmevalo v ozračju. Martin je vzbočil prsi in zavriskal; napol veselo, napol divje je odmevalo. Bil je to prvi vrisk, prvi oddih v delu in hrepenenju utrujene duše.

Sledili so dnevi mučne negotovosti. Martin je čutil v sebi razkol, zavedal se je, da ga žene k Brtaju, polegal je krog hiše in premišljal. V duši je živela Rezikina podoba, a več se ni drznil misliti. Da bi ga Rezika hotela, njega, ki je že star! Pa si napačno ugibal, Martin, star nisi in v pas in v lice si lep fant! Zaman si beliš glavo in se otresaš ljubezni, ko ti plamti sredi srca kakor mogočen kres.

Martin je postajal nestrpen, sam s seboj nezadovoljen je zamenaril polje. V samoti je čepel cele ure, večkrat se je pa plazil v hrib od nasprotne strani, samo da je videl Brtajovo hišo, potem se je pa hitro umaknil, rdeč kakor nedoleten fante.

Tri mesece se je mučil, dokler ni bila struna napeta do viška. Poklical je hlapca Tita in mu velel, naj napreže. Ko je sedel na voz, je počil z bičem in se zarotil:

„Postaven dečko!“

Tit je z umerjenimi koraki gazil visoko travo. Šel je ravno proti vzhodu, da se je v jasnih konturah odražala iz polteme njegova krepka, visoka postava. Bil je nenavadno velik in slok, le v plečih je bil razraščan. Klobuk je potisnil na tilnik, z desno je oprijemal koso. Z levico je gladil travo in trgal rože.

Martin se je nehote nasmehnil, se hitro sklonil in pričel. Kosa je rezala gladko, trava je v mehkih valih padala na tla.

„Vročje bo danes,“ ga je pozdravil Tit, ko sta se srečala. Martin je pogledal proti nebu.

„Naj le bo! Če danes pokosiva vse, se jutri dopoldne lahko posuši in zvečer jo spravimo.“

Obrisal je koso ob travo in pričel brusiti.

„O, to pa, to! Glejte, kakšno vreme je, kar samo se smehlja.“ Pomolčala sta.

„Kaj pa ti, Tit! Ali nič ne misliš na ženitev?“

Fant se je široko zarežal.

„Je še čas!“

„Le ne preošabno! Brez nič gotovo ni.“

„Čemu mi pa bo žena? Saj nimam svoje hiše.“

„Pa prislužiš toliko.“

„Kje je še tisti čas! Kaj bi se zdaj lovil za krilo, ko bi pa vendar še rad samotaril. Žena mi vzame prostost in me ogrne s skrbjo. Zase vem dobro, kaj bom jedel vsak dan, za ženo bi pa moral še posebej zaslužiti ali pa pridelati. Zato si pa večkrat pravim: Tit le drži se! Kadar pride ura ženitve, pride gotovo še prekmalu.“

Martin ga je smehljaje poslušal. Tit je sklanjal krepki tilnik in zmigal z ramami. Prepoteno srajco je imel na prsih razpeto, da je ohlapno ogrinjala mlado, razpaljeno telo.

„Tvoja pamet, tvoj svet, a čudno se mi zdi, da nič ne izbiraš.“

Tit je povetil oči in se zmračil. Martin je opazil, da nerad govori o teh stvareh. Pobral je koso, prijel za ročaje in v zadregi zažvižgal. Tit se je molče obrnil in se takoj sklonil k delu.

Solnce je grelo vedno močnejše, ozračje je napolnil vonj sena. Po stezi je prišla Rezika z obilno košaro v roki. Jutranje delo in ubranost ji je dihala iz oči in obleke, lahkotno in smelo se je zibala v jedrih bokih. Z ruto zasenčen obraz ji je rdel, v očeh je gorela sladkost.

„Marljivim delavcem je treba streči,“ je odvrnila in ošvignila s pogledom Tita, ki je stal ob strani. Tudi ona ga je to jutro šele

prav ugledala. Danes šele je videla te močne roke, te pleča, te skalni prsi in tiste temne, zapeljive oči. Sred polja je pogledala v njih dno, da jo je sladko-vroče spreletelo po telesu, kri je vzvalovala po žilah kakor bi vrela.

Martin se je zleknil v travo in pričel jesti. Tit je še parkrat zamahnil, potem si je pa obrisal z rokavom potno čelo.

„Ali je zame tudi kaj?“

„Saj sem za oba prinesla, le prisedi in jej!“

„Pa je dobro?“

„Glej, kako je zbirčen,“ se je oglasil Martin in malomarno žvečil kos kruha. Rezika se je nasmehnila in postrani pogledala Tita.

„Sama sem skuhala.“

„No, potem pa že!“

Tit je legel, Rezika se je s prekrizanimi rokami vstopila pred njega.

„Ali ti diši?“

„Pa kako, rajska jed!“

Razposajen smeh je privrel iz njenega grla. Zdelo se ji je vse tako silno veselo in lepo, posebno pa ta veliki, krepki fant, ki je ležal pred njo v travi in ji včasih skrivaj pomežiknil, včasih pa važno skimaval s kodrasto glavo. Prste bi mu zarila v tiste lase... Pogledala je moža in se zresnila. Kakor bi samo gospodarstvo živelo v njegovi duši. Nič življenja, nič krvi! Zakaj je vedno tako dolgočasen! Kadar govori, računi, kadar jo objame, jo stisne tako divje, da bi zavpila.

Naenkrat se je prestrašila samo sebe. Pobrerala je košaro in hotela oditi. Zavedla se je nekega greha, pa si ga ni upala priznati. Na Tita se ni več ozrla, komaj Martina je pogledala.

„Kaj, že greš?“

„Saj je toliko dela doma!“

„No, seveda.“

In odšla je naglih, preneglih korakov. Tit je pogledal parkrat za njo, je vstal in se pretegnil.

„Ali pričneva?“

„Počakaj še malo.“

„Eh, saj je vseeno.“

Prijel je koso, izbočil prsi in krepko zavrnil, da se je razlegnilo daleč nad griči. Potem je pa počasi zavil na drugi konec travnika.

Martin je privzdignil glavo in gledal za njim.

„Za vraga, res lep dečko! Malo takih!“

3.

Konja sta se nagnila, voz se je zagugal in prenagnil.

„Podpri z vilami!“ je Martin zavpil Titu, prijel za vajeti in odhitel za konji. Duh posušene mrve je napajal ozračje. Kristalno-čisto nebo je pordevalo, večerna ubranost se je razlila nad dolino. V meji je naglašal kos, da je mehak žvižg pretkal mrmranje murnov.

Voz je obstal na dvorišču. Bosa dekla z grabljami na rami je zlezla z dišečega kupa, Martin je vrgel vajeti čez konje in odšel v hišo. Tit je zavozil pod streho, izpregel konje in jih odgnal v hlev.

Rezika je stala pri ognjišču in nehote prisluškovala na dvorišče. Lica so ji gorela v rdečici ognja in spehanosti, krog ustn se ji je pozibaval smeh.

„No, kaj je že večerja?“

„Tako, Martin. Ste trudni?“

„E, precej je bilo dela, precej. Zdaj je hvala Bogu vse pri kraju.“

„Krasen dan smo imeli.“

„Včeraj in danes, prav kakor nalašč.“

Rezika je nagnila bakreni kotel in prelila jed v veliko skledo. Postavila jo je na mizo, razdelila žlice in sedla. Martin je poklical družino.

Večerjali so molče, utrujenost jim je morila misli. Tupatam se je počasi dvignila Titova glava in vroč pogled je kanil v Rezikino dušo. Vsa rdeča je plaho povescila oči in stisnila zobe. Čutila je, da izgublja pravo zavest, da so njene misli greh, da jo zanima le Tit, a zaman se je branila. Nalašč se je sklonila k Martinu in mu položila roko na ramo, a isti hip je pogledala Tita.

Ko so odmolili, je Martin takoj vstal in odšel spat. Tit se je z deklo vred odstranil in Rezika je ostala sama v kuhinji. Znosila je posodo h kotlu ob ognjišču in pričela pomivati. Polagoma so ji pa zdrsele roke v naročje in zamišljeno so ji zastale oči na steni.

Kaj se godi z njo? Martinova žena je, prisegla mu je zvestobo in zdaj je s tajno grozo spoznala, da ga nima več rada, da ji je postal stranska oseba. Vedno in vedno je uhajala misel k Titu. Kaj je njej ta fant? Hlapec je, njen posel in vendar . . . Tako lepe oči ima in tako močne roke in pleča. Lep je res, tako postaven in ponosit. Kako bi ga ljubila . . .

Nekdo je rahlo potrkal na duri.

Zdrznila se je in hotela zakričati. Tisti hip so se pa odprla vrata in na pragu je obstal Tit. Oči so mu žarele, ustnice so po-

drhtevale. Strmela je vanj kakor v prikazen, krog udov ji je leglo kakor sen.

„Zapri vendar!“

Tit je ubogal in nemo obstal pri podboju.

„Kaj hočeš? Spat pojdi!“

Sama sebi ni verjela in dobro se je zavedla plamena rojene ljubezni.

„Rezika!“ je zaprosil mehak glas.

„Kaj ti je?“

Stopil je bliže, ji pogledal globoko in predrzno v oči, potem jo je pa prijel za roko.

„Sama veš.“

Ni mu odtegnila roke, niti pogledati se ga ni upala. V zadnjem hipu se je spomnila, da ne dela prav, da se mora izkazati odločno, a bilo je prepozno.

„Rezika, Rezika!“ je šepetal tih glas in močna roka jo je objela krog pasu. Stresla se je in omahnila na njegove prsi . . .

Ko je minil prvi naval, se je oprostila objema in sedla na stol. Potok solza ji je skalil oči.

„Tit, kaj si storil!“

Fant je molče prisedel in jo objel.

„Greh je najina ljubezen. Žena sem in nikdar ne smem biti tvoja.“

„Ti moraš biti moja. Če sva grešila enkrat, grešiva še drugič. Kaj je nama greh. Rad te imam in moje roke so močnejše kakor Martinove. Proč odtod, Rezika, v tujino, kjer naju ne poznajo ljudje! tam zaživiva srečno življenje!“

„Ne smem, ne smem!“

„Moraš! Rezika, ti moraš!“

Pogledala ga je napol začudeno.

„Kam pojdeva?“

„Ni treba daleč. Da prideva do morja, sva na varnem.“

Molče mu je stisnila roko.

Davno ga že ni bilo več v kuhinji, a Rezika je še sedela pri ognjišču kakor brez življenja. Hrepenenje in razigrane misli, ki so ji malo prej še polnile glavo, so zdaj umirjene počivale v dnu duše. Kes je izginil in z njim vsi pomisleki.

Počasi se je dvignila in pihnila luč. Pred spalnico je prisluhnila in narahlo vstopila. Nič se ni zganilo. Sladkosten smehljaj se ji je prelil čez obraz.

A Martin ni spal. Čul je ženo, ko je prišla, a nalašč je molčal. Nekaj temnega, kakor predslutnje, mu je ležalo v duši. Poslušal je šumenje obleke zraven sebe, in ko je umerjeno dihanje spolzelo v mrak, je prekrizal roke na tilniku in vzdihnil. Mislil je na Tita; v spominu mu je oživila včerajšna slika na polju in vse njegovo govorjenje in nazori.

Zakaj se vendar ne oženi, tako močan je in postaven . . . Že zadnjič, gredoč od maše, je opazil, kako so dekleta skrivaj pogledovala za njim in takrat se je skoro začudil. Včeraj ga je pa razgledal v polni postavi in priznal si je, da je malo takih. Ta ponos oči in to zanosito čelo! Kakor gospodar ga je gledal od zgoraj navzdol in se mu ravnodušno smejal v lice. Zakaj si vendar do zdaj še ni poiskal dekleta? Tak fant v takih letih! Pri Martinu je bilo vse drugače. Bil je ubog in ne poseben lep, Tit pa ima celo nekaj denarja. Lahko bi si kupil malo hišico in se oženil. Zakaj je raje hlapec kakor gospodar? Grelo ga je v duši in počasi mu je legel pogled na spečo Reziko. Pol zardela v lice, obraz oblit od vala črnih las, usta odprta, roke sklenjene pod lici, je ležala kakor otrok brez skrbi in želja. Odeja ji je zdrsnila z ram, da so se belile izza srajce polne grudi. Martin je povetil oči in se obrnil v stran. Črna slutnja se mu je zasadila v dušo kakor lačen vran, da je boleti vztrepetal. Kaj, če bi mislil Tit na Reziko? Lahko se zgodi, da bi ušle njene oči na hlapčev stas, lahko bi se vzbudila v njej grešna ljubezen. Za Boga, to se ne sme zgoditi! Njegovo spanje je bilo izgubljeno, ves se je tresel in pot ga je oblival.

Skozi okno je pomalem silil pepelnat svit nedeljskega jutra.

Martin je vstal, se oblekel in oprezno zapustil izbo. Na dvo-rišču je postal. Bilo mu je težko, tako neizmerno težko, da bi se zjokal, a oči so ostale suhe, pekoče. Potisnil je roke v žep, namršil obrvi in zavil čez polje.

Ko se je že popolnoma zdanilo, ko je že solnce sijalo in so zvonovi pozvanjali v mehki, slovesni pesmi, je prišel domov.

„Kje si pa bil?“ se je Rezika začudila; toda ko se je zazrla v njegov mračni obraz, se je okrenila in zardela. Tit si je smehljaje snažil pri hlevu obleko.

„Tinka je prišla.“

Rezikina sestra je prišla skoro redno vsako nedeljo na obisk. Gnalo jo je tajno čustvo v ta dom. Slutila je v njem srečo in blagostanje in kot bolešno, osamelo dekle je čutila divjo žejo po solncu življenja. Njej, ponižni naravi, je bilo dovolj, da je gledala druge

v njih zadovoljstvu, ne da bi ji pri tem kanila v dušo zavist. Martina je poznala kot dobrega in poštenega moža; v dnu srca ga je obožavala in vsa vesela in srečna je bila na dan sestrine poroke.

Ko je Martin začul, da je Tinka v hiši, se mu je za hip razjasnil obraz. Vedno je bil rad v njeni družbi in veliko prej je njej kaj potožil kakor ženi.

Tinka je sedela v izbi, ponižna in plaha kakor vedno. Ko je Martin vstopil, so se ji z razširile oči in tih, odkrit pogled mu je zasijal v obraz. Molče sta se pozdravila in Tinka je takoj spoznala sled skrbi na njegovem čelu.

„Dobro, da si prišla, Tinka,“ je Martin pretrgal molk, strmeč v tla.

„Kaj te tare?“

Vrata so se odprla in na pragu se je pojavila Rezika. Smehljaje je sedla k možu, se udala pogovoru in kmalu so vsi trije v prijateljskem kramljanju pozabili na skrbi.

Zazvonilo je k maši.

Martin je vstal in šel, Rezika je hitela se napravljat. Tedaj je Tinka sklonila glavo in dve solzi so ji kanili iz oči.

„Tinka!“

„Ah, pusti me!“

„Toda otrok, kaj ti je? Ali te je kdo žalil?“

Tinka je vstala in se oklenila sestre krog vratu.

„Rezka, Rezika, ti ne veš, kako sem sama!“

Rezka jo je prijela za glavo in ji pogledala v oči.

„Povej vendar, kaj ti je. Ali si bolna?“

Tinka je narahlo zardela in povesila pogled.

„Kako si srečna, Rezika!“ . . .

V zadregi sta molče odšli v cerkev. Ah, saj je bilo toliko čustev v njiju dušah, da sta se bali lastnih pogledov. Usta so morala molčati in oči so morale ostati zastrte. Plameni tajnih skrivnosti so jima užigali lica in palili čeló, a vendar se niso smeli prečiti v zaupno besedo.

Dan se je počasi nagnil prek zenita. V Kržinovi hiši je mučen molk ostal zasekan kakor nož med vsemi. Nihče se ni upal govoriti, vsak se je bal globine lastnih misli. Ko je solnčna luč že plahnela v plahutajočem polmraku, je Tinka odšla domov. Martin jo je kakor po navadi spremil do podklanca.

Pesem večera je zvenela v ozračju, ko sta stopala prek dišečih polj. Tinki je utripalo srce, sladkost večera je poglobila skrito bol.

„Ti,“ je začel Martin. Njegov glas je bil hripav in tresoč.

„Zeliš?“

„Ali si morda opazila, da se je Rezika kaj izpremenila?“

„Meni se ne zdi, saj nima vzroka!“

„No seveda.“

Podala sta si roke in se razšla.

Seveda nima vzroka, o, gotovo ne! Saj ima vsega v izobilju, da jo vsa dekleta zavidajo.

Martin je na ovinku postal in pogledal proti svoji hiši. Pomislil je na Tita in zavalovalo mu je po žilah.

„Ubijem ga, če mi jo vzame!“ je siknil med zobmi.

(Dalje prihodnjič.)

L. Pintar:

O krajnih imenih.

XII.

Vodušek = Andolšek. — Paradokсна enačba, kaj neda! Pa je vendar, če si stvar natančneje ogledamo, popolnoma pravilna. Pri nas Slovencih seveda, ki se samozadovoljno radi smatramo za rojene jezikoslovce, primeri se čestokrat, da slišiš na celem izmišljeno razlago, ki je navidez samoumevna, toda resnična ni. Ko takole samozadovoljno modrujemo in brenkamo na jezikoslovno struno, se žalibog le prerado zgodi, da se večinoma oprimemo kar sedanjih oblik in da pozabimo vzeti v poštev glasoslovne izpremembe, ki jih je morda dotično ime v teku časa doživelo. Naša razlaga pa more biti le tedaj pravilna in stanovitna, če jo znamo iz prvotne oblike jasno in razumno izvesti in to izvajanje s tehtnimi razlogi in prepričevalnimi vsporednicami podpreti — podpreti tako, da čitatelj ob našem razlaganju sam pride do istega zaključka. Če pa vzameš samo današnjo obliko, ki se je morda od prvotne že precej oddaljila, se ti krajnoimenska razlaga ne bo izlahka posrečila. — Tako na primer sem že naletel na dokaj zavestno trditev, da je razne Vodole razlagati od vode, češ ker teče po dolini voda, ki ob hudournih nalivih še prav silno naraste v močno vodovje (Gewässer, Wassermenge). Da se le en zlog ujema, pa je dobro, kaj bi se še menil za razne prefikse in sufikse. Tako menda mislijo taki razlagavci in nekaterim čitateljem take vodene razlage prav ugajajo, morda celo imponirajo, čemur se pa ni čuditi, če pomislimo, da družī oboje enako obzorje, ki vzajemno zblīžuje površnega

razlagatelja in radovernega učenca. Tistega pa, ki ni takoj pripravljen verjeti, kar bere in sliši, tega mora taka voda razlaga zbuditi, da si poišče boljše in trdnejše — in tako se hočemo tudi mi potruditi do nekoliko globočje razsodnosti ter dokazati, da „Vodole“ nimajo etimologično z vodo prav nobenega stika, če tudi je res, da po dolinah tečejo vode. —

Vodušek spada v ono vrsto priimkov oziroma hišnih imen, ki se s sufiksom „-jak“ posubstantivljene izvajajo iz krajnoimenskih pridevnikov na „-ski“ (Slómšek, Znojilšek namesto Slomščák, Znojilščák Lj. Zv. XXVI, 623 in XXXI, 493). Poiskati nam je torej treba samo tako krajno ime, iz katerega bi se dal na isti način izvesti krajnoimenski pridevnik na „-ski“, ki ga potem posubstantivimo s priponko „-jak“, kakor smo zgoraj dobili imena za gospodarja na Slomu ali Slemenu (Bergrücken) in za posestnika na Znojilih (Sonnteiten). —

Poleg imen „dol, dolina“ (Thal) je poznala staroslovenščina še zloženke z manjšalnim prefiksom ж napravljene, namreč ждоль m., ждоль f. in ждолье n. — to je ozka, majhna, zakotna, stranska dolina. — Ta stara beseda ждоль s hohnikom v začetku se nam je ohranila še v krajnem imenu Andol, to je mala vas v Svetogregorski občini Velikolaškega okraja. Glavni posestnik v tem Andolu je bil Andolščák ali Andólšek in od tod so se menda Andólški razmnožili po celi Ribniški dolini. O priimku Andólšek in temu podobnih tvorbah kaže nam še nekoliko izpregovoriti tudi glede formanta ali končnice, s katero se taki priimki izvajajo iz krajnoimenskih pridevnikov na „-ski“. Rekli smo zgoraj, da se iz krajnoimenskega pridevnika Andólški, -a, -o izvaja s sufiksom „-jak“ posubstantivljena oblika Andolsk + jak t. j. Andolščák. Kako pa, da imamo sedaj obliko Andólšek (Andolška) z gibljivim poluglasnikom? — Posezimo nekoliko dalje nazaj. Vondrak (Vrgl. slav. Gram. I, 458) začinja s prvotnim sufiksom „-ak“, češ da tvori ta iz pridevnikov samostalnike n. pr. junak (Jüngling [jun = mlad]), prosták (Plebejer), modrak (Kornblume [moder cvet], der Weise [moder mož]), novak (der Neusaß) i. t. d. Primeri se pa neredkokrat, da se osnova, h kateri se ta sufiks pritakne, končuje na „-j“, n. pr. vojak (Soldat), poljak (Feldhüter), prosjak (Bettler), lijak (Gießbach), vijak (Schraube) i. t. d. Iz takih oblik smo menda s tako zvanim sandhi-pojavom ali spojenjem zaporednih glasov abstrahirali sčasoma nov sufiks „-jak“, ker smo „j“ iz osnove, oziroma takozvani zevozaporni „j“ prevzeli h končnici. Tako se je pojavila nova končnica „jak“ n. pr. debeljak (Fettwanst),

drobnjak (Schnittlauch), gorščak (Berghold), pomorščak (Matrose) i. t. d. — Ta iz „-ak“ abstrahirani sufixs „-jak“ služec pri tvoritvi osebnih imen iz krajnoimenskih pridevnikov pa tudi ni imel dovolj trdnosti, da bi se mogel izpremembam ustavljati, zlasti tedaj ne, ko je izgubil naglas. Krepko naglašeni zlogi kažejo polnoglasne in jasne vokale, v nenaglašeni srečavamo slabotne, nejasne poluglasnike n. pr. bólen, móčen, krépek, téžek, toda: bolán, močán, krepák, težák. — Tako razmerje pa vlada tudi pri imenih na „-ščak“. Dokler je končnica naglašena, se krepko drži n. pr. grajščák = grajski gospod, pomorščák = pomorski vojak, gorščák (Bergmeister) gorski nadzornik i. t. d. Z akcentom se pa izgubi tudi odločnost in jasnost vokala in na mesto jasnega „a“ nastopi medlejši „e“, ki naposled opeša v gibljivi poluglasnik. Trdi dvojni šumnik „šč“ pa tudi oslabi v prosti „š“ in tako dobimo iz prvotne končnice „-ščak“ prosti „-šek“, ki se je pa oslavljen tudi že izvrgel po oblikah napravljenih s sufixsom „-тъль“. — Geršák ima še Geršáka, Geršáku, Geršákov... toda Regóršek pa že Regórška, Regóršku, Regórškov i. t. d., dasiravno bi po pravici pričakovali: Regóršeka, Regóršeku, Regóršekov i. t. d. Priprostemu Slovincu velja torej šibki „-šek“ za samostojen sufixs izkrajnoimenskih priimkov n. pr. Podkrajšek, Podkrajška; Zagajšek, Zagajška; Koprivšek, Koprivška... in tako tudi Andolšek, Andolška. —

V krajnem imenu *Andol* (pri Svetem Gregorju pod Ortnikom) je stari nosnik še nenavadno krepko in jasno ohranjen, da njegovo hohnjavost dandanes v pisavi naravnost z *n^{om}* zaznamujemo, v drugih primerih pa se je stari rinezem že izgubil in spoznati ga je samo še v posledicah (*ъ* = *uo* na primer: *мжъ* = *muož*, *ръка* = *ruoka*, **сжшта*, *сжча* = *Suoča* (Isonzo) i. t. d. V začetku besed staroslovenski hohnik *ъ* (*a*) v novi slovenščini pišemo naravnost z „vo“ n. pr.: *жгль* vogel (angulus), *жглиц* voglje (carbones), *жзль* vozal, *жзль* vozec (angustus), *жхати* vohati, *жъ* vož (anguis), *жже* vože (funiculus), *жтъль* votel, *жтъль* votel, *жеъница* vosenica (Raupe), vodolist (paliurus aculeatus, Judendorn) se tako imenuje po vodah ali trnkah svojih vej, stsl. *жда* (hamus) = trnek (Angel) i. t. d. — In tako je tudi stsl. *ждоль* (vallis) v novi slovenščini **vodol** (convallis). Ta znamenita oblika „vodol“ se nam je pa ravno v krajnih imenih še ohranila v nekaterih primerih. Naštejmo jih nekaj! V občini Trzišče v Mokronoškem okraju imamo *Vodale*, a *Vodole* (Wadlberg) nahajamo v občini Sv. Peter v Mariborskem okraju, dalje v občini Črmožiše v Rogaškem okraju in pri Sv. Uršuli (v občini Dramlje). *Vodol* je

pri Juršincih (občina Sv. Lovrenc v Slovenskih goricah), a Vodel pri Kostrivnici (občina Kalobje). Vodule so pri Sojku (obč. Tolsti vrh) in pri Koblah (obč. Loče), oboje v Konjiškem okraju, dalje pri Tratni (obč. Sv. Juri ob južni železnici v Celjskem okraju), Vodulec (*ждольць) sem pa našel pri Trnovskem vrhu v Ptujskem okraju; Vodula je pri Čači vesi (obč. Kostrivnica v Rogaškem okraju); ali so pa Voduce (obč. Slivnica v Šmarijskem okraju) ждолице, si ne upam trditi. Na Češkem in Moravskem je gotovo kakih dvanajst ali več Udolí (Oudolí) t. j. stsl. kolektivnik ждолице. — Zahn nam (na str. 478) našteva še drugih oblik n. pr. Wadel pri Mariboru, pri Hočah, Wadole pri Šoštanjju, Wadelicz pri Lipnici in Wodal pri Vitanju — dalje Vodol pri Gornjem gradu v naslednjih oblikah: (l. 1349) an dem Wodel ze Tiroflik, (l. 1389) im Wodel bei Obernburg, (l. 1424) im Wudol. Tamošnji posestnik se je v tistih časih imenoval Wodelschek (Zahn pag. 506), dandanes mu baje pravijo Vódošek ali Vódovšek, kajti velarizacija l^a se je med tem v priimku Vodolšek že izvršila, kakor n. pr. pri imenu Marzidovšek iz Mrzlega dola. — Zahn ima na strani 335 za l. 1390 zaznamovano krajno ime Mrzli dol severno-severozapadno od Konjic in Merzi dol severozapadno od Ponikve in pa hišno ime Mersdownik severovzhodno od Vitanja (t. j. Mrzidolnik, primeri Suhodolnik iz Suhlega dola) l. 1404 Mersidol, l. 1500 Mersidalnikh. — Poleg priimka Vodovšek se nahaja tudi Vodovnik t. j. ждольникъ. Primeri: Gornik, Hribernik, Rebernik, Sušnik, Ravnik iz равньникъ i. t. d. — Da so Podónce v Bohinju „podolnice“, je bilo povedano že v Ljublj. Zvonu XXVIII, 104 s pokazom na „Pónca“ = poldnica, Mittagsgogel. Podolnica, thalabwärts gelegener Ort, Abhang. Hišno ime ali gospodarjev priimek Vodovšek smo si na ta način pojasnili, češ da je ta oblika z velariziranjem debelega l^a nastala iz Vodolšek. Vidimo sicer, da je kranjski Andólšek svoj l ohranil, štajerski Vódovšek ga je pa velariziral, vendar pa dvomim, ali bi smeli to razliko razlagati kar z vzporedbo mehkega debela ждоль in trdega ждоль, ali pa pride tudi pri tem vprašanju naglas v pošteev. Mnogoobraznost oblik Vódolšek, Vódovšek, Vódošek, Vódušek in Vodúšek nas moti in bega, ali naj se pri razlagi Vodúška sklicujemo na Dularja (Thaler), Zurca in Podgurca (Dolar, Zorec, Podgorec), ali pa na Peruška, Skuška in Zapuže . . . ali naj si mislimo, da je u iz uv, ali pa iz ov, drugo je menda verjetneje. Perušek = Perovšek iz Perovega in Skušek = Skovšek iz Skovca. Perovo imamo v Svetogregorski, Grosupeljski in Kamniški občini, Skovec pa pri Véliki

vodovlje = vodovljane t. j. stanovavci na vodi. — — Odločilnega pomena za etimologijo našega imena sta pa gori navedeni obliki Vondeul in Fundal, ki prav očito kažeta sledove starega nosnika, in s tem nam je že pokazana direktivna smer na *ждоль* (ǫdol) in *ждолье* (ǫdolje). Ljudstvo pravi dandanes *Буѡdulje*. Začetni B namesto V ni nič nenavadnega pri tujkah n. pr. Balant, birt, bendima... zlasti pri krajnih imenih n. pr. Bajnof (Weinhof), Bogenšperk (Wagensberg), Binkelj (Winkel), Bešter (Wester) ... in nasprotno Bukovica Wukouza), Brodi (Wrodech) i. t. d. Imé „vodolje“ pa seveda prvotno ni veljalo samo za sedanjo vas *Буѡdulje* ob Sovri, ampak za celo takozvano *Буѡduljsko* (t. j. vodoljsko) grapo, ki je ozka hudourniška izdolbina izpod Svetega Ožbalta doli do izliva v Sovro. Ta tesna dolina (grapa) je torej tisto vodolje (*ждолье*, enges Bergtal, Schlucht), po katerem ima na iztoku vodolja ležeča vas *Буѡdulje* svoje imé. Imamo pa še drugih krajnih imen, ki so bržkone enakega izvira, namreč iz osnov, ki se začenjajo z ж (ǫ, ʋo, vo) n. pr. Vogle in Vogličče (Winklern) Vopolje in Vobolše, Vogrče (Rinkenbergl), Vosnica (Opferholz) Vosoje, Vosolnik, Vosojnik, Vosojnica (Osilnica?) ... Vuzenica (Saldenhofen) in Vozina (občina Samožani v Ormoškem okraju) je menda v zvezi s stsl. *жизна* (angustiae) ... Volog pri Šmartinu (obč. Bočna v Gornjegrajskem okraju) in Volog (obč. Sv. Jeronim v Vranjskem okraju) s potokom Voložnico vred je menda izvajati iz **жлжгъ*, kar bi seveda, ker je prefiks ж (vo) baje manjšalnega pomena, značilo toliko, kakor mali log ali ložič (Waldchen).

Ker se slovanščina samoglasniškega začetka kolikor toliko ogiblje (Vondrák, Vergl. slav. Gramm. 181), mora si seveda z raznimi prednavkami ali protezami pomagati, da samoglasniški začetek odpravi in eventualni hiat zamaši. Najnavadnejši taki prednavkami so *j*, *v* in *g* (*h*). — V doslej naštetih primerih smo srečavali prednavke *v* in smo trdili, da je začetni ж staroslovenščine v novi slovenščini „vo“ (ʋo), oziroma da je *ждоль* postal „vodol“. Ista beseda se pa tudi lahko posluži prednavka *j* in tako vidimo n. pr. v ruščini poleg *удолье* tudi *юдолье* (stsl. *ждолье*, enges Thal). Potemtakem bi imeli poleg „vodol“ tudi „jodol“, in res ga imamo. Na Štajerskem (v občini Großstübing, okraj Frohnleiten) srečamo krajno ime Jodlgraben, pa ni treba misliti, da je to taka grapa, po kateri bi bili pastirji in drvarji toliko vriskali in jodlali, da bi bil kraj od tega jodljanja ime dobil. Stvar je po mojem mnenju marveč taka, da sta obe polovici imena enakega pomena, — da so

Nemci že naleteli na slovensko ime „jodol“ (жодоль) pa da so temu dodali še svoje ime za isti pojem, namreč Graben t. j. jarek ali grapa. Jodlgraben je torej jodolska (жодольска) grapa prav tako kakor zgoraj omenjena Būduljska grapa pod Svetim Ožbaltom. — Huda južina (pri Kanalu, pri Tolminu) je tesna ožina ali vožina (жвина).

Namesto „v“ nastopi tu pa tam tudi „g“ n. pr. igovina = ivovina od iva (Sahlweide), zgon = zvon (campana), gosenica (жсѣвица, Raupe), guni -a, -o (jener), gož (жжъ, Aeskulapschlange), gožva, ki veže ročnik in cepec; da se je „g“ dodal kot prednastavek že v praslovenski dobi, izpričuje nam stsl. гжжвица (vimen, funis e libro, Bastseil); goza je menda tisti del telesa, ki veže noge dolgoveznega človeka s trupom (?) in besedo guglati (šeškati, voglariti, schmarotzen) bi morda bolj po pravici devali v zvezo z жгль, nego z nem. gucken (Plet. I, 260).

Poiščimo prednastavka „g“ tudi v krajnih imenih. Morda je Gozник pri Sv. Pongracu (občina Griže v Celjskem okraju ali pa Gužnik (obč. Rihenberg, okr. Ajdovščina) soroden z besedo жзна (angustiae). Morda je Godovič pri Idriji (Poljanci pravijo tudi Bodovič) v kakem sorodstvu z *adolíc. — Morda je, trditi pa ne morem, da je. En primer dokazilne veljave pa še vendar imamo. Na Koroškem je v občini Sv. Martin v Celovškem okraju vas Gudliče (nem. Winklern); njeno ime kaže na naseljence v *adolici ali v *adoliku t. j. v ozki grapi ali kotu (Winkel). Primeri „dolič“ (*dolëk?) kleines Tal. — Kakor je Winkler (Kotar) nastanjenec v Kotu (Winkel) t. j. v kaki ozki gorski grapi, tako bi bili tudi adoličani ali adoliče nastanjenci v adolici (*ждолица?). Primeri še drugo krajno ime Winklern (slov. Vogliče) v občini Vrba (Velden), ki mora biti v enakem razmerju z voglom (жгль, angulus), kakor je videti prejšnje z vodolom (ждолъ, ozka grapa). Fiat applicatio!

Vodušek ali Andolšek je torej nastanjenec v Vodolu ali Ondolu (ждолъ Engtal, Schlucht). Ime odgovarja po pomenu nemškemu priimku Hengtaler, ki je kakor vse kaže s prednastavljenim „h“ postal iz Engtaler (Winkler). Da se tudi v nemščini besedam s samoglasniškim začetkom včasih prednastavlja „h“ (kot proteza), nam kažejo takile primeri: Helfenbein (slonokost), Heidechse (kuščar), Haberraute (aborat ali abrotica). In tako je tudi mogoče, da se je Engtaler s prednastavkom prezentiral kot Hengtaler. (Grimm IV, II, 1.)

Hči grofa Blagaja.

Roman.

Spisal Rado Murnik.

34.

Iz Dolge ulice je krenil vitez Ahac mimo šole in sinagoge v Gosposko ulico. Ondukaj je bilo manj zatoхло in soparno.

Novi trg, najmlajši, aristokratski del stare Ljubljane je mejil ob levi breg Ljubljanice, ob židovski oddelek, ob ribiško krakovsko vas in ob razvaline bivše Emone, ob Gradišče. Ko je jela Ljubljana razcvetati, so dohajali tujci od vseh strani vanjo; priselilo se je tudi dokaj domačih, italijanskih in nemških plemenitašev s svojih visokih starih gradov, kjer so zlasti pozimi prodajali pasji dolgčas.

Visoke hiše so bile malone vse zidane; nekatere pa so imele samo kamenito podlago, zgoraj pa hrastovino. Debelo kamenje se jemali zidarji iz kamenoloma pod Gradom ali pa kar iz porušenega zidovja stare Emone. Bruna in prečnice iz močne dobovine so bile lično izrezljane in opleskane. Vse hiše so bile pisano poslikane s svetniki, z vojščaki, angeli, zamorci, Turki, živalmi; najbolj priljubljeni svetniki so bili sveti Juri na konju, sveti Florijan z golido nad gorečo streho, sveti Krištof z Jezusom. Nad vhodi so bili vzdani kameniti grbi, ob vratih so stale ponekod klopi. Na ogalnih stolpkih in altanih so pestrele zastavice. Mirno je bilo v plemenitaškem delu. Tukaj niso ropotali, peli, žvižgali nobeni rokodelci; tukaj je vse počivalo in tiho čakalo ponočnih plesov, poedin in iger in škandalčkov.

Vitez Ahac si je otrl znojno čelo in pogledal na desno. Konec Gosposke ulice je videl Vicedomska vrata. Preprosti narod jim je popravil ime po svoje in jih imenoval Festamijska vrata. Prizidana so bila vicedomskemu poslopju, staremu deželnemu dvorcu. Kakor vsa mestna vrata so bila tudi Vicedomska višja nego najvišje bližnje hiše; bila so pa tako ozka, da je moglo le po dvoje jezdecev vstric skozi. Nad vhomom sta se svetila cesarski in kranjski orel. Zgoraj je bila kapelica in ječa. Od vrat je držal prav tako visok zid do Ljubljane. Skozi Vicedomska vrata so prihajali v Ljubljano trgovci z Gorenjskega in inozemci, zlasti iz Nemčije. Tukaj skozi so prihajali tudi deželni knezi s svojim spremstvom in potem po črno in rumeno pregrnjenem Mesarskem mostu na Stari trg. Navadno pa

vicedomski vratar ni imel dosti opravka. Poleg teh vrat je stalo vicedomsko poslopje; tam je bil vicedomski urad, vrhovna oblast za vse kameralne dohodke pa pristojbine in višja instanca za vse kranjske trge in mesta. Razen visokega plemstva je na Novem trgu stanovala gospoda deželne vlade: deželni glavar, zastopnik plemičev, najvišja instanca za meste in trge in kameralno imetje deželnega kneza; vicedom, namestnik deželnega kneza, nadzornik in zaščitnik meščanov; deželni uradniki (Offizierer), doktorji zdravilstva in prava, tajniki in druga veleučena gospoda. Poleg teh je bilo tudi nekaj obogatelih veletrgovcev, ki pa ondukaj niso imeli nobene prodajalnice. Tuintam je videl vitez Ahac čemerikavo blede glavo skozi okno.

„O zoprne ošabne pleše!“ je godrnjal, še vedno zlovoljen. „Domišljavi pismouki pa farizeji! Kako more biti človek tak pergamenast peresar! Glej ga, kako bedasto bulji pisun na ulico, kakor bi ga tlačila mora njegove suhoparne učenosti! Ves ljubi dan božji ti čepi v zatohlini, prežvekuje mrtve črke pa čečka, čečka, čečka trakuljaste stavke, da se hudiču gabi. Na konju dirjati čez plan in sekati po sovražniku, to je kaj za pravega moža! Usmili se vas sveta Katarina, duše papirnate!“

Dva pažeta sta vodila muli, ki sta nosili lepo nosilnico, prevlečeno z usnjem in obito z rumenimi žeblički. Na ogalih je bila okrašena s čapljinimi peresi. Okna so zakrivala zelena zagrinjala.

„Tam notri sedi gotovo kakšna jezična grofinja, ki gre opravljat svoje prijateljice,“ si je mislil in se obrnil na levo.

Tedaj je stopil iz veže mlad mož in nekaj trenutkov začuden gledal debelega plemenitaša.

„Gospod vitez Doljanski!“ je kliknil radostno. „Kako sem vesel, da vas vidim zopet enkrat!“

„I kdo pa ste, mladi gospod?“

„Me ne poznate? Res ne?“

Po obličju in malih brkah mu je prisojal nekaj nad dvajset let. Oblečen je bil mladi gospod v sivo in zelenoprogasto obleko. Dolgi črni kodri so se mu usipali izpod temnega bareta, ki je ob njem nad levo ramo nihala dolga perjanica, bela ko planinski sneg. Lična zlata verižica s pločatim smaragdnom mu je visela na rdeči kamizoli, ki je bila po burgundski modi odprta na prsih in komolcih, da se je videla gubata fina srajca. Na širokem usnjatem pasu je nosil dolg meč, na jekleni verižici pa bodalo. V strumno vzravnani postavi, v bojevitim obrazu in pogumno gledajočih očeh se je kazal

napačen mož, samo pil je premalo. Prav gotovo bi bil še živ in zdrav, ako bi bil znal bolje ceniti kapljico božjo.“

„Kaj pa vi, dragi ujec, tukaj v Ljubljani?“

„Grofa Blagaja hišo popravljam in na Turke čakam, na Turke. Kje pa si bil tako dolgo?“

„V Italiji in na Dunaju, večkrat tudi doma, na Dolenjskem, pri stricu.“

„Veš kaj, pojdiva gledat, kako je mesto kaj utrjeno okoli Nemškega trga.“

„Kaj pa že kaj Blagajevi?“ je vprašal mladi baron Gradnikar, ko sta šla počasi dalje po Gosposki ulici proti Nemškim vratom.

„Svak Majnard in sestra Mila živita na dolnjem Hrvaškem, na Kamengradu v Sanskem dolu. Odkar pogrešata edinico Alijano, nista bila niti enkrat več na Kranjskem. Obiskal sem ju večkrat, pa sem bil vselej vesel, kadar sem mogel zopet odriniti. On se ne briga za nič. Samo lovi. Ako bo onegavil tako dalje, potem ob Uni in Sani, ob Kolpi in Korani kmalu ne bo nobenega jelena, nobenega medveda, nobenega merjasca več. Po cele dni ne zine nobene, ne črne, ne bele. Ona pa moli. Žalostno, žalostno . . .“

„Ni prav nobenega sledu o mali komtesi?“

Vitez Ahac je molče odkimal in mrko pogledal v stran.

„Ali mi je žal uboge deklice, ujec! Bila je tako prijazna in dobra. Kolikokrat je prosila zame, razposajenega kajona, kadar sem naonegavil kaj „novega“. Še vedno jo vidim pred sabo tako, kakor sem jo videl poslednjikrat pred onim turnirjem. In še mi zveni po ušesih njen glasek. Bilo je spodaj v grajski veži. Grofinja jo je poljubila in Alijanica se je poslovila: „Z Bogom, mamica, z Bogom!“ Kolikokrat sem se spomnil tega prizora!“

„Ne upam več, da bi jo še kdaj videl na tem svetu. Ali moja sestra Mila, ona upa še vedno! Kako se ji bliskajo solzne oči, kadar pravi: „Namenjena mi je še velika sreča; napoči mi prelep, prevesel dan, najlepši dan, ki ga more doživeti človek. Pridi skoraj, o pridi dan, ko bom smela spet videti in objeti Alijano!“ In v njenem glasu trepeta vsa materina žalost in vsa materina radost . . . Ne ljubim takih prizorov, ker sem bolj mehke čudi in ker me je obenem vendarle sram solza. Revici Mihi se večkrat živo sanja, da se je vrnilo dete. Pa kaj sanje! Sanje so bolj prazne nego včasi moja denarnica. Kaj se je sanjalo že vse meni, pa ni bilo vse skupaj nič.“

„Koliko let bi bilo zdaj komtesi?“

„Sedemnajst, osemnajst. Kako rad bi jo videl vsaj še enkrat! Otokar, da bi vedel, v kateri deželi živi — ako še živi — takoj bi šel ponjo.“

Umolknila sta . . . Prišla sta do ogala deželne hiše, ki je bila malone še nova; stala je šele peto leto. Deželna hiša je bila vsem nemeščanom približno to, kar je bil meščanom rotovž. Ondi se je shajala kranjska gospoda k dolgovoznim deželnim zborovanjem; ondi so bile redne sodne obravnave; ondi so imeli tudi deželne blagajnice. Objestni Ljubljanci pa so presneto malo spoštovali deželno gosposko in jo celo pitali z jako žaljivimi priimki.

„Tudi jaz bi šel z vami, ljubi ujec! Pustil bi vse drugo . . .“

„Govoriva rajša o čem drugem! — Veš, koga sem zalotil danes v Ljubljani? — Našega preljubega soseda Erazma Frauensteinerja, viteza in hinavca. Saj ga poznaš? Zastavil sem svoje drugo bodalo Judu; to ni nobena sramota. Pri Židu pa sem slučajno videl moje staro bodalo s srebrnim ročajem in z rubini. To bodalo sem večkrat zakockal pri vitezu Frauensteinerju, ga zopet prikockal in zopet zakockal, poslednjikrat menda pred dvema letoma. Po Judovem govorjenju sem spoznal, da mu ga je prodal danes naš dični vitez Frauensteiner. Videl sem ga tudi na Starem trgu. Skrival se mi je. Mož nima čiste vesti. In že lani so govorili, da vodi Turke nemški vitez.“

„Vitez Frauensteiner da bi bil izdajalec?“

„Izdajalec, vohun,“ je povzel vitez Ahac tiše. „Doma jima prede prebito slaba, njemu in njegovi sestri Saldi. Po cele mesece ne moreta plačati hlapcem mezdo. Erazem vohuni, kajpa za dobro plačo. Ako bi veljala moja, bi bil Frauensteiner že zdavnaj izobčen; moral bi nositi črne križe na obleki in pokoro delati v ogrskih rudokopih. To bi mu bolj privoščil, kakor pa svatbo z vrvarjevo hčerko na trinožnih vešalih.“

„Zakaj ste šli k Judu, ljubi ujec! Kadar potrebujete, le kar k meni!“

„Hvala lepa, vrli mladenič! Saj imamo še konje. Ako ne bo drugači, pa naj krevsata oproda in hlapec peš na Vinico.“

Šla sta dalje proti Nemškim vratom, ki so bila poleg Nemške hiše in šole v južnem ozidju, na južnem koncu Gosposke ulice. Imenovali so jih tudi Stara vrata. Bila so še ožja od Vicedomskih. Zaradi preteče nevarnosti so jih bili kar zazidali. Nemško hišo in cerkev so prištevali najstarejšim poslopjem ljubljanskim. Pod komendo ali Nemški red je spadalo malone vse Gradišče,

Mirje in Šentjanževa vas (med poznejšo Blatno vasjo in Dunajsko cesto).

„Ljubljanski sodnik v službi ne sme stopiti na komendska tla ali pod streho Nemške hiše,“ je dejal vitez Ahac. „Le na pragu in pod kapom sme sprejeti hudodelnika od komendskih biričev. Cesta zunaj kapa je pa mestni svet in sem ne smejo komendski biriči, kadar so v službi. Nemška komenda je gosposka mojster-skaz, čevljarjev in krojačev v Krakovem in Trnovem, gosposka „nepoštenih“ rokodelcev, ki niso zapisani v nobeno zadrugo. Delati smejo le kmetom, meščanom ne.“

Po trgu je rasla trava. Dve kozi sta se mirno pasli v kotu. Zraven komendskega vrta, na zapadni strani trga je stala cesarska orožnica, polna orožja in streliva. Ob zidu sta slonela dva velika metalna stroja za težko kamenje. V senci je sedelo nekaj vojaških hlapcev; nekateri so igrali karte, drugi so dremali. Ozidje Novega trga je stalo šele šestinpetdeset let. Popravljeni so ga morali vsi, meščani in nemeščani; toda nekateri plemenitaši se niso čisto nič brigali za take odredbe.

„Meščani se bolje pripravljajo zoper Turke nego mi,“ je rekel mladi baron Gradnikar. „Mestni svet je sklical velik ogled za danes popoldne ob petih zunaj pred šenklavško cerkvijo.“

„To si moram pa ogledati.“

„Zvečer bodo po cerkvah blagoslovili orožje in ščite.“

„Kako je vroče!“ je vzdihnil vitez Ahac in si pahljal z barutom. „Veš kaj, Otokar, pojdi z mano domov, da se malo ohladiva in se še kaj pomeniva. Blagajeva hiša ima kaj debele zidove, hladne sobe in hladno vino. Spremi me, da ne bom kosil sam.“

„Obedovali boste šele zdaj?“

„Eh, zmerom zamudim. In zmerom godrnja kuharica Barbara. No, da ostane le vino sveže. Pojdiva!“

Janko Glaser:

Napis pod solčno uro.

Govôri, deli, jemlji v gosti,
ko je razsolnčen v tebi čas;
daruj od sreče, od radosti,
a mrak zamolči kakor jaz!

Josip Premk:

Letoviščarji.

(Dalje.)

VII.

Dasi je minulo že štirinajst dni, odkar je prišel Janko domov, sta imela s sinom profesorja Bernika samo enkrat nekoliko daljši razgovor. Obiskal ga je Artur, kakor mu je dejal učitelj Možina, da pride gotovo k njemu na dom; a Janko je spoznal takoj, da ne vleče Arturja k njemu prijateljstvo, ampak Amalija. Povedala sta si na kratko dogodke in doživljaje teh štirih let, kar se nista videla, a čutila sta oba, da sta se drug drugemu nekako odtujila. Artur, ki je bil že po svoji zunanosti prikupljiv in nekdanj zaupljiv Jankov prijatelj, vendar ni mogel vzbuditi v Janku tiste odkritosrčnosti, da bi se mu zaupal, kakor včasih, in to je spoznal takoj, dasi si te njegove mrkosti ni mogel raztolmačiti. Vabil ga je k sebi, a Janko se ni odzval. Ko je prišel k njemu na dom, je bil bolj in bolj redkobeseden, kakor da mu hoče jasno pokazati, da so mu njegovi obiski neljubi.

Tisto popoldne pa je hotela usoda, da sta se sešla, kjer bi se najmanj pričakovala. Odkar je krčmaril v Zapotoku Perhavec, ni pomnil, da bi stopil v njegovo hišo Bernikov sin, dasi se je zadnje dni kaj rad pokazal v vasi. Zato ni čudno, da je obstal sredi izbe samega začudenja, ko je vstopil gospod Artur in naročil četrtinko vina. Perhavec, ki je vedel, kako je ravnati z gospodo, je mizo naglo pogrnil, potem pa poiskal najlepšo steklenico, ki jo je premogla njegova ne posebno bogato založena omara. Pri vsem tem pa je premišljeval na dolgo in široko, kaj je neki zaneslo tega človeka v njegovo hišo. Ugibal je in premišljal, če mogoče kaj dolguje njegovemu očetu, če sta se kdaj sporekla ali karkoli že, toda Perhavec ni našel ničesar na svoji vesti.

Artur je sedel za pogrnjeno mizo in zdajpazdaj potegnil s svojo belo desnico preko gladkega visokega čela, potem pa se zagledal skozi okno, kakor da koga pričakuje.

Perhavec, ki se je sukal krog omare, rožljaj in ropotal s kozarci, kakor da ima bogve koliko opraviti, je od časa do časa poškilil nanj s plašnim očesom; če pa se je Artur le zganil, je zopet naglo pogledal v stran in še glasneje zažvenketal s steklenicami.

„Kaj pa kaj z Merčonovim Jankom?“ je naenkrat izpregovoril in pogledal Perhavca, ki je takoj popustil tisto navidezno delo in se nerodno približal.

„Merčonovega Janka mislite? Ne vem. Zdaj je doktor in cepca mu menda ne bo treba nikoli sukati, ko bo imel dobro službo, kakor se sliši. V nedeljo je bil tukaj, prav prijazen je in zdrav.“

Artur je pobobnal s prsti po mizi in ni rekel ničesar. Perhavec pa je menil, da je najbrže zinil kaj napačnega in je premišljeval, kako bi stvar popravil. Naposled si jo je izmislil.

„In ženi se menda, takole na tihem.“

Artur je povzdignil obrvi in oči so se mu zasvetile.

„Kje? S katero?“

Perhavec pa je bil zdaj zopet v zadregi. Kar je slišal od svoje žene o Janku, je izvedel od drugih o Arturju: oba bojda lazita za Amalijo. Mož pa je imel kljub svoji precejšnji omejenosti o teh stvareh vendar toliko božjega spoznanja, da je vedel, kako je ravnati v takem slučaju, če človek hoče, da se nobenemu ne zameri. Najrajši bi bil molčal, ker pa je že zinil in se ni hotel zameriti ne Arturju ne Janku, je zamahnil s svojo lopatasto desnico in se pred nekrščansko zlagal:

„Ta učiteljica, ta naša zapotoška učiteljica mu je menda nekaj všeč, sicer pa je mogoče še vse skupaj prazna mlatva. Človek ne sme verjeti vsaki čenči.“

„Saj dekle ni napačno,“ je zadovoljno dostavil Artur. Perhavec pa je samega veselja, da se je tako previdno izmuznil, natočil tudi sebi kozarec vina.

„Bo, bo,“ je momljal — „ampak ne ve se še nič. In mogoče bi bil zinil še kako neumno in lažnjivo, da se ni pojavil med vrati Janko s tako zadovoljnim nasmehom, kakor da je slišal njun pogovor. Ko pa je zagledal Arturja, je obstal in zmajal z glavo.“

„No, kdaj pa si ti postal Perhavčev gost,“ ga je pozdravil in prisedel. „Ali si sploh že bil kdaj v tej krčmi?“

„Odkritosrčno povedano, še nikoli,“ mu je priznal Artur.

„Še čudno, da si jo našel.“

„No, to pač ni težko, saj je edina v Zapotoku.“

Janko je uvidel, da ga Artur noče razumeti in je nekaj časa molčal.

„Kaj pa oče?“ ga je poprašal in ga pogledal tako pozorno, da je spoznal Artur takoj, da meri s tem vprašanjem na nekaj posebnega.

„Kakor vedno, zdrav je in zadovoljen, da se lahko greje na solncu, ko imamo tako lepo poletje.“

„Včeraj sva govorila“, je nadaljeval Janko — „ampak name je napravil ravno nasproten vtis.“

„Kako misliš to?“ ga je vprašal Artur nemirno.

„Mislim, da mu nekaj ni po volji —“

„Beži, beži,“ ga je prekinil Artur — „saj ga poznaš, da je kakor vreme: danes vesel in zgovoren, jutri mrk in tih: starost, nič drugega.“

Janko se je ozrl po sobi, in kakor da je Perhavec razumel, da mu je njegova prisotnost neljuba, je zagodrnjal nekaj o paglavcih, ki hodijo v njegov vrt in odšel iz izbe.

„Da ti povem naravnost,“ je povzel zdaj Janko nekoliko glasneje — „meni je dobro znano, kaj tvojemu očetu ni po volji.“

„No —“

„Sicer veš to tudi sam, saj sta se zaradi tega že nekaj sporekla.“

„To ti je pravil sam?“ še je ves v zadregi začudil Artur.

„Ne tako naravnost, ampak spoznal sem vendar.“

„Ti se motiš,“ je skušal tajiti, a v obrazu se mu je poznalo, da govori neresnico.

„Prav nič,“ je mirno nadaljeval Janko. „Tudi ko bi mi tvoj oče ničesar ne omenil, bi moral biti slep, da bi ne opazil, zakaj si tako pogosto v Zapotoku.“

Artur ga je pogledal pozorno in ni odgovoril ničesar.

„Sicer me stvar nič ne briga, a kljub temu bi ti svetoval, da se nekoliko ravnaš po očetovih besedah.“

„On ima do teh ljudi neko neopravičeno mržnjo in srd,“ je odvrnil Artur hladno in pogledal v stran.

„Do Koširjevih, misliš?“

„No, da. Sicer pa je resnično smešno, da bi ti prikrival, kar sem ti že itak hotel povedati. Da sem molčal, si bil vzrok sam, ker si bil proti meni tako — ne vem, kako bi dejal in veruj mi, da me je mučila kaj neprijetna slutnja . . . Menda me razumeš?“

„Ne popolnoma.“

„Pa ti povem od kraja do konca, potem pa reci, kar hočeš. Tako sem povedal tudi svojemu očetu in povedal bi vsakemu, kajti prav nič se ne sramujem, da sem se zagledal v Amalijo tako nankrat, da sam ne vem, kako se je moglo to zgoditi.“

V Jankovem obrazu so vztrepetale vse mišice in v sencih mu je postajalo tesno; toda ostal je miren, kajti Arturjeve besede ga

niso presenetile; le, ko je slišal iz njegovih ust jasno in odločno, kar je on samo slutil, mu je bilo, kakor da je zazijal med njima globok prepad, kamor je izginilo vse njuno prijateljstvo.

„In ona?“ je dejal Janko s porednim nasmehom.

„Ona? Kaj misliš s tem?“

„Kaj pravi k temu ona.“

„Govoril sem z njo samo dvakrat, bila je prijazna, zelo prijazna, a da bi govoril kaj več, nisem imel prilike.“

„Zato jo tako pridno iščeš,“ je dodal Janko zbadljivo.

„Ne šali se, prijatelj, kajti jaz mislim resno in ne iščem kake začasne zabave ali kaj enakega. Amalija mi ugaja —“

„Reci lepše,“ ga je prekinil Janko skoro zasmehljivo — „Amalijo ljubim, pa konec besedi!“

„No, da,“ mu je pritrdil Artur skoro zmedeno — „in ti mi gotovo priznaš, da je vredna moje iskrene ljubezni.“

„Tega žalibog ne morem, ker jo premalo poznam.“

„Ali bolje vendar, nego jaz. Ti imaš priliko govoriti z njo vsak dan, tudi na izprehodu sem vaju že videl in — oprosti mi — takrat bi te rajši videl za deveto goro, nego v njeni družbi.“

„Torej ljubosumen si tudi že?“

„Ljubosumen sicer ne, ampak bilo mi je nekako neprijetno, kakor bi bilo mogoče tebi, če bi videl učiteljico Kristino v družbi koga drugega —“

Janko ga je presenečen pogledal in prvi hip samega začudenja ni ničesar odgovoril.

„Zdaj pa mi povej, kdo ti je natvezil to budalost in laž?“ je dejal čez nekaj časa resno; a kakor je sodil po Arturjevem obrazu, njemu to vprašanje ni bilo po volji.

„Torej ni res?“ se je zavzel.

„Vse drugo prej, nego to,“ mu je zatrdil Janko; a Artur ga je gledal še vedno neverjetno. „Sploh pa se mi čudno zdi, kako si prišel do te misli.“

„Popolnoma lahko,“ mu je odvrnil Artur. „Malo prej, predno si vstopil, mi je povedal krčmar.“

Janko se je zasmel na glas.

„Če boš verjel takim ljudem, boš izvedel še marsikaj.“

„Saj ne pravim, da sem verjel, a razveselila me je ta vest bolj zaradi tega, ker sem te prej sumničil, da gledaš za Amalijo.“

Janko se je zasmel vnovič, a to pot je čutil celo Artur, da je njegov smeh prisiljen.

„Oho, dobre volje sta videti,“ je zaklical med vrati učitelj Možina in se široko razkoračil. „Tako je prav, to je lepo, da pride včasih k Perhavcu tudi naša gospoda. Ali sem vam že povedal, gospod Janko, kako je bilo oni dan potem z mojim sulcem?“

Zdaj se je vrnil tudi Perhavec in verno poslušal, kako je capljaj učitelj Možina ves božji dan gorindol ob potoku, na večer, ko se je že zmračilo, pa je vendar zasledil pod nekim vrbičevjem dolgo pričakovanega sulca. Počasi in previdno je nastavil svojo ostro palico natanko v smeri, da ga zabode naravnost v hrbet in dobro ga je pogodil. Nerodno je bilo pri vsej stvari le to, da je mož zamenjal v mraku svojega sulca z nekim štorom, ki je ležal v potoku.

Perhavec se je smejal in tolkel ob kolena, dasi je gotovo že petič slišal ta dogodek, Janko pa se je komaj nasmehnil in se takoj nato poslovil in odšel.

VIII.

Iz krčme se je napotil Janko naravnost proti domu. Vročina je že nekoliko ponehala in solnce se je nagnilo globoko na zaton. Ob takem času je hodil skoro vsak dan tam daleč po travnikih sam ali z gospodično Amalijo. Tistikrat pa se mu je zahotelo v svojo ozko sobico, kjer bi ga ne motila ne krasota poletnega večera, ne zvonki glas gospodične Amalije, kvečemu iz sosedne sobe tihi koraki učiteljice Kristine. Ta pa je odšla opoldne v trg in se še gotovo ni vrnila.

V resnici je bilo v hiši popolnoma tiho, samo njegovi koraki so votlo odmevali po veži in ko je stopil v svojo sobo si je od-dahnil, kakor da je prehodil bogve kako težavno pot, nato pa zagrnil okno do tal in legel na posteljo. Gledal je nekaj časa v strop, nato pa zatisnil trepalnice in skušal zaspati ter tako pozabiti na vse, kar mu je hrumelo preko nemirnih misli. Toda čim bolj se je trudil pozabiti Arturja, tem živahneje mu je hitela v spomin vsaka njegova beseda, ki jo je izgovoril s toliko odkritosrčnostjo, da se je zgrozil Janko sam nad seboj, ko je pomislil, da mu je vračal za iskrenost in resnico laž in zasmehovanje. Dasi se ni izdal niti z eno besedo, se je čutil vendar ponižanega zaradi lastne bojzljivosti, ki mu ni pustila, da bi mu povedal resnico tako odločno, kakor je storil on. Zavedal se je pač njene naklonjenosti in bil svoje zmage tako gotov, da ni nasprotnika od naskoka niti odvrčal, pač pa ga le zbadljivo vabil, naj poizkusi svojo srečo . . . Mogoče je bilo tako, mogoče je bilo vzrok njegovemu hinavskemu ravnanju tudi

kaj drugega — Janko je čutil samo, da je storil napačno in bi storil morda tudi drugič, ko bi imel priliko, pa naj bi obremenil svojo dušo še s tako neprijetno zavestjo.

Potem se je obrnil v zid in poslal k vragu vsa zmedena čustva, ki se porajajo v času, ko hoče srce prekričati razum in so človeku samo v žalost in nezadovoljnost. In vse to radi ženske, ki ga mogoče niti ne ljubi in ima do nje Artur isto pravico kakor on. Mogoče sanja, kakor je sanjal pred šestimi leti, ko je moral potem tako kruto spoznati ničevost svojih sanj, ali pa se morda bori za srečo, ki jo že ima . . . Bogve kaj se godi v njenem srcu, da ga blagoslovi često s tako ljubečim pogledom in mu ob razstanku vedno poda svojo mehko, toplo roko. Včasih je celo ne odtegne, da se ovijajo njuni prsti drug drugega dalj, nego je navada pri znancih, in potem odhiti vedno s tisto lepo rdečico.

Janko je razprostrl roke, kakor da jo hoče priviti k sebi, in po njegovih žilah je gorela sama strast in zavist, da bi jo kdaj pridobil kdo drugi. Izginili so vsi pomisleki in v tistem trenutku je čutil iskreno, da je vzbudila Amalija v njem pravo in resnično ljubezen. Vse, kar je živelo v njegovih mislih in čustvih, je vdihavalo življenje iz njene lepote, ki je sipalo v njegovi duši svoje svetle žarke visoko nad vse želje in cilje, ki jih je vnela nekdanj v njegovem srcu Kristina.

Obrnil se je z obrazom v pernico in ni mislil ničesar več. Svobodno so jadrale njegove sanje v zlatih čolnih po morju, dvigale so se do neba in pletle v njene črne lase srebrne zvezde. Ko pa so zablodile trudne in onemogle iskat moči na njene drobne rdeče ustnice, je skočil Janko Merčon s postelje, namočil robec v hladno vodo in ga pritisnil na čelo ter si priznal, da je izpolnil sedemindvajseto leto in se pač ne spodobi mučiti svojih možgan s takim sanjarjenjem.

Vzel je palico in klobuk ter odhitel na prosto. Nameraval je oditi daleč tja po polju, kakor marsikateri večer, a tisti dan je imel nesrečo: ne daleč od doma mu je stopil nasproti profesor Bernik, ki je prišel po stranski poti iz vasi.

„Pozdravljeni, gospod doktor,“ ga je ogovoril še precej veselo in mu ponudil desnico. „Kam pa tako naglo?“

Janko bi ga bil najraje pustil in odšel svojo pot, pa se ni dalo, kajti profesor Bernik je že stopal ob njegovi strani in ga popraševal po tem in onem.

„Pri vaših sem bil, očeta sem iskal,“ je dejal naposled. „Pa ga ni doma, nič ne de, pridem drugič.“

„Ako je kaj važnega in nujnega, mu lahko sporočim,“ je dostavil Janko in malce osuplo pogledal sivolasega Bernika, česar stavec ni prezrl, ampak naglo dostavil:

„O nič tako nujnega; zaradi neke kupčije sem hotel govoriti ž njim, zaradi neke prodaje ali nakupa, če je še takih misli, kakor je bil nekdanj.“

„Zaradi hiše morda?“ ga je vprašal Janko, ker se je spomnil, da je profesor Bernik nekoč že barantal z njegovim očetom zaradi hiše ob okrajni cesti.

„Uganili ste,“ mu je pritrdil Bernik — „ravno zaradi hiše. Sicer sva z vašim očetom nekoč že govorila o tej stvari in takrat mi je stavil precej ugodne pogoje. Da ni prišlo nekaj med moje načrte in naklepe, kar je povzročilo, da sem se nameraval preseliti v mesto, bi bila hiša že davno moja. In žal mi je, da ni; sicer pa je danes z menoj drugače in vprašanje je le, če je vaš oče še istih misli. Vam najbrže ni znano, kako in kaj namerava sedaj?“

Janko, ki ni slutil niti od daleč, kaj Bernik s to kupčijo namerava, mu je priznal, da bi oče hišo še vedno rad prodal, dasi je kupnino nekoliko zvišal.

Toda Bernika to ni prav nič motilo.

„Že napraviva, da bo prav za oba,“ je dejal in zadovoljno prikimal. „Kaj menite, človek se že tudi naveliča prebivati v takih razvalinah kakor je Trn. Saj si nisem varen niti svojega življenja, tako je vse preperelo in slabo. Ko bi stalo poslopje na Krasu, stavim, da bi ga že davno podrla burja.“

„Verjamem,“ mu je pritrdil Janko, dasi je komaj slišal, kaj pripoveduje zgovorni stavec. Njegove misli so bile vse drugod in naposled je že premišljeval, kako bi našel primeren izgovor in odšel svojo pot.

„Kaj pa Artur, ali ste ga danes kaj videli?“

„Da, popoldne pri Perhavcu.“

Bernik ga je pogledal začudeno, potem pa raztegnil ustnice in stisnil orumenele zobe.

„Glejte, glejte, k Perhavcu je torej že tudi pričel zahajati. No, saj pravim, naposled postane še pijanec in to vse zaradi te vražje Tržačanke. Ali ne verjamete?“

„Že mogoče.“

„Čisto gotovo, ampak dokler bom živel jaz —“ in tu je profesor umolknil, kakor da ne mara zaupati Janku svojega sklepa in namena. Janko se je čudil, zakaj goji stavec do Koširjevih tako

mržnjo. Poznal ga je kot premišljenega in dobrosrčnega, ki ni bil zmožen razžaliti in obsojati človeka, katerega ne pozna, ali mu delati krivico iz kakih sebičnih namenov.

„Jaz poznam to sorto ljudi,“ je nadaljeval zamolklo in gledal mrko v tla — „Dokaj let sem živel tam doli in rečem vam, da se nerad spominjam tistih dni. Artur je moj edinec in zato mu želim srečo, katere pa ob tej ženski ne bo užival, pa naj bo lepa kakor kraljica angelov.“

„Mogoče imate o njej vendar napačno mnenje,“ ga je zavrnil Janko, kajti težko in z največjim premagovanjem je poslušal to črno obsodbo o njej, ki mu je bila vzor vse dobrote in miline.

„Nikakor ne, prijatelj! Star sem in marsikaj sem doživel in izkusil, česar bi svojemu sinu nikoli ne želel; zato ravnam tako, ker vem, da je prav in moja dolžnost. Saj vem, da se dolgočasi, pa naj si poišče družbe, saj mu ne branim; tudi po nevesti se lahko ogleda, star je dovolj in kar sem mu namenil, dobi takoj, ko bo želel, ampak dekle mora biti po volji tudi meni. Ko bi se zagledal, recimo, v učiteljico Kristino, ki nima razen svoje revščine in žalosti ničesar pod milim nebom, bi mu ne rekel žal besede. Vesel bi bil, ker vem, da nosi dekle v prsih dobro in plemenito srce, ta pa, ki jo je prinesel v zmoto menda sam zlodej, ne bo nikoli deležna mojega blagoslova.“

Janko je vztrepetal in da ni visoko spoštoval profesorja Bernika, bi mu bil povedal v obraz, da se kljub svojim življenjskim izkušnjam zelo moti; tako pa je molčal in gledal tja v daljno zapadno stran, ki je žarela v najlepših barvah.

Solnce je spolzelo za obzorje in v zraku je plavala vijolična luč; mehko in prijetno je pihljaj veter od vztoka ter zibal narahlo še nepožeto klasje.

In umolknil je tudi profesor Bernik. Mrko je gledal v tla in obrvi so se mu ožile; zdaj pa zdaj je s palico krepko udaril v tla, kakor da hoče dati s tem duška svoji jezi. Ob znamenju je obstal in pokazal s palico tja na travnik:

„Ako ste kaj kavalirja, stopite tja; kakor je videti, se grozno dolgočasi,“ je dejal pikro. Janku je zakipelo po vseh žilah, kajti po travniku se je izprehajala Amalija.

„Da, da, le stopite tja,“ mu je prigovarjal profesor Bernik — „sicer pride še na pot in se lahko srečata z Arturjem.“ Nato mu je podal roko in ga potrepal po rami. „Le povejte ji kako gorostasno laž, z resnico in odkritosrčnostjo človek pri takih ženskah

loki in pri Mokronogu. Zapuže je iz Zapolže (Zapovže); primeri: dolg, poln, dolžen . . . hrv. dug, pun, dužan i. t. d. Da je Zapuže iz Zapolže nam dokazujejo stare oblike v listinah. Zahn (406) ima za Zapuže (Sapusche) iz 15. stoletja zabeležene listinske oblike: Sapselsach, Sapulschach, Sopsolsche i. t. d. —

Kdor se je enkrat vglobil in zamislil v tisto naziranje, da je „Vodole“ brezdvomno v zvezi z vodo, češ saj imamo tudi drugih krajnih imen od vode n. pr. Medvode (Zwischenwässern), Vódmot ali Udmat (водомѣтъ) [Časopis I, 71], Vodice (Wässerchen?) i. t. d. — tisti morda še vedno ne bo pri volji verjeti v izvajanje iz ждоля. Vrnimo se torej še enkrat k rinezmu ali hohnjanju, ki ga imamo v prefiksu izraza ждоля, ki se nam je v Svetogregorskem Andolu še krepko ohranil, da pokažemo, kako se je nekdanji rinezem polagoma izgubil, oziroma da konstatiramo hohnjavost s starimi listinskimi oblikami. Zahn (Ortsnamenbuch, 509) ima zabeleženo ime Wonthal i/d Tragöss: l. 1366 ab dem Wanndal, l. 1424 im Wandol, l. 1454 im Wöndal, Wondol. Tu je vseskozi z **n^{om}** markiran stari hohnnik slovenskega imena ждоля. Na Koroškem imamo v občini Vobre (Haimberg) vas Vodovnico (nem. Wandelitzen). V tem slučaju je Nemcem navadna oblika Wandelitzen (ждолиця) stari hohnnik ohranila, pri Slovencih se je pa v obliki Vodovnica (ждольница) nekdanji rinezem izgubil. To je dovolj dokazljivo. — Pa še en primer hočem navesti, ki je tudi prav podúčen. Nedaleč od Loke v dolini proti Poljanam naletiš v občini Zminc na vas Bodovlje (nem. Wodoule). A. Koblar je v Izvestjih muz. društva (I, 69) zabeležil za leto 1281 obliko **Vondeul**, za l. 1584 pa že Bodouli, 1610 Wodoule in 1880 Bodovlje . . . zraven pa je dostavil opombo: „Lega kraja pač spominja na vodovlje ali vodovje. Po nemško pišejo Wodoule in **Fundal**.“ Jaz bi dejal, da nas lega kraja prav toliko spominja na vodo, kakor pri kateri si bodi vasi, ki tudi leži ob Poljanski Sovri ali Poljanščici. — Pa brenknimo še enkrat na jezikoslovno struno in ponovimo zopet, kar je bilo že večkrat povedano (Izvestja M. dr. XVIII, 70; Lj. Zv. XXX, 238; Carniola n. v. I, 76). Vodovje (das Gewässer) je kolektivno ime napravljeno s sufiksom „-ije“, ki pa v slovenščini za **b**, **p**, **v** ne dovoljuje vrivanja **l^a**. Mi pravimo torej: bukovje, dobje, vrbje in vrbovje, ne pa bukovlje, doblje, vrblje in vrbovlje — torej tudi samo vodovje, ne pa vodovlje. No, en majhen nejezikosloven pomislek imamo pa še tudi. Kako naj bi pač na mestu vodovja ustanovili vas? To bi res morale biti stavbe na koleh, da bi bila naselbina odvod z vodovjem obdana; in še tedaj bi menda rekli, da so

Leonid Andrejev, Judež Iškarijot in drugi. Eleazar. Poslovenil Vin-kjentjev. V Gorici 1913. Tiskala in založila Goriška tiskarna A. Gabršček. 80. 163 str. Cena 80 vin.

Znani biblijski motiv o Judi iz Karijota je obdelan priprosto, toda privlačno; zgodba se pleče vse do preračunanega samomora izdajalčevega. Svetopisemskim shemam, ki smo jih prazne oteli pozabnosti, je ruski romancier dal krvi in kosti, mišic in mesa: Peter sangvinično vzkipeva, mimozno sensitiven nastopa Janez, počasni razmišljavec Tomaž uteleša posebljeni dvom itd. Zanimiv dušesloven problem nudi Judež: grd, nakazen, vendar feminilno čustven človek, radi svoje ženskosti in ljubezni do Učenika priljubljen Mariji iz Magdale in tovarišicam, a ne tako pri Rabiju, kjer ga izpodrivajo prikupnejši in popolnejši tekmeči. Napol iz maščevalne ljubosumnosti in umazane dobičkaželjnosti, napol zbog predestinacije proda Gospoda, dobro vedoč, da ga ostavijo vsi ti strahopetci in da mu bo sledil edino on sam. Judeževa figura ni a priori ostudna; zakaj kdor se more poglobiti v tajno povodov in vzmeti, najde za najbolj obtoženega zavrženca olajšav: šele v razdalji je obsodba mogoča. Pri osebnem občevanju z njim, sledeč njegovim nagibom, nam je postal bližji, skoro razumemo ga, in vse razumeti pomeni približno vse odpustiti. V krepkem pokvečencu Iškarijotu je nazorno udejestven judovski značaj: zmisel za denar in transcendentalno razmotrivanje, zavratnost in bojzljivost... Nad karakterno študijo, ki obiluje na slikovitih podrobnostih, na pr. zabave učencev ali prizori pred Ano, veje skrivnostni dih genija in več kot enkrat zaslutite za skromnim izrazom nedozirno perspektivo.

Naslednja črtica vsebuje še več subjektivnih elementov nego prva, ki se v bistvu oklepa sv. pisma. Andrejev govori o drugem življenju Eleazarja po čudežnem vstajenju iz groba. Predmet se mi dozdeva zgolj pretekst, da avtor naznači svoj svetovni nazor, ki komaj spominja na verjetni Du Prelov sistem o posmrtnosti. Glavni podatki so sledeči: Poprej veseli, brezskrbni Lazar je po svojem obujenju okoren in molčeč, nedostopen čudak, tudi telesno ves predrugačen. Dočista ravnodušen napram vsemu, ne blagovoli odgovarjati na vprašanja, kako je onostran groba. Povsem brezbriznemu so psi in trnje izpremenili obleko v cunje, otroci mu donašajo hrano... Sodobni sloviti kipar iz Rima, vneti glasnik solnčne radosti, začuvši o tej nečuvni apatiji, bi rad preobrazil od mrtvih vstalega; a ko pogleda bivšemu mrtvecu v stekleno gorgonsko oko, je kakor marsikdo pred njim docela izpremenjen. V stoični otopenosti se znameniti umetnik poloti zadnjič mramorja; z boleščjo opazijo strogi sodniki in znanci brezoblično spako, ki se je hotela nekam razbežati, v skriti vboklini pa čudnega metulja prozornih kril v onemogli želji, da bi kam poletel. Ko pa Avreliju pripovedujejo o pravi lepoti, izusti letargično: Vse je laž... In samozavesten modrijan je v Eleazarjevem pogledu občutil, da sta modrost in glupost popolnoma enaki pred obličjem brezkončnosti... Ko božanstveni Avgust pozove indiferentnega obujenca k sebi, ga dado cesarjevi prijatelji nakiniti, pobarvati in mu naslikati gubice dobrodušnega smeha, le oči odsevajoče nedosegljivo Tam mu niso mogli zameniti. Na raznolika vprašanja ni Lazar izvolil črhniti drugega nego: Jaz sem bil mrtev. A ko se vsesa s svojimi zagonetnimi zenicami v imperatorja in bi ga bil kmalu otroval z ravnodušno brezbriznostjo, ukaže Avgust izžgati Eleazarju temne, tajinstvene punčice.

Ant. Debeljak.

M. Murko, Die Schröpfköpfe bei den Slaven. Slav. baña, baňka, lat. balnea. (Sonderabdruck aus: „Wörter und Sachen“ Bd. V. Hft. 1. 1913) 40. 42 str.

Meringer je v četrti knjigi kulturnohistorične revije „Wörter und Sachen“ objavil razpravo o „stavljenju rogov“ pri evropskih narodih in etimologiji lat. *cucurbita ventosa* = rog, kupica (Schröpfung). Na koncu razprave pride tudi k slovanski besedi baňa, baňka, ki pomeni kopel, banjo, vrč in posodo sploh, pa tudi „kupolo“, „rudnik“ in „rog“. Meringer meni, da je treba besedo baňa izvajati od bal(i)neum. Toda sama glasovna razlaga ne zadostuje: rad bi videl, kako je v resnici stvar sama — kakor kaže izposojenka — prišla k Slovanom: kulturni stik med Slovani in Rimljani. To je ravno prednost Meringerjeve metode, da mu ne zadostuje samo jezikoslovno ugibanje, ampak, da gre od besede k stvari sami (Wörter und Sachen). — Njegovi želji je ustregel Murko in napisal obširno razpravo o „stavljenju rogov“ pri Slovanih in o etimologiji besede baňa, baňka. — V 1. poglavju podaja leksikalni material o tem predmetu. Slov. izraz „roge staviti, rog, rožič“ kaže na najprimitivnejši in prvotni način puščanja pri vseh narodih. Meringer omenja kakor kakšno čudo, da uporabljajo kmetje v Krapini še vedno pravi rog. Isto pa delajo tudi naši dolenski kmetje, ki hodijo v Šmarjetne toplice pri Beli cerkvi in prinesó seboj svoje „rogove“, kakor mi je povedal g. prof. R. Perušek. Dalo bi se pa gotovo navesti še kaj slučajev, a naša ljudska medicina še ni prav nič preiskana in čaka zaman delavcev. — V 2. poglavju nas M. seznanja z dose-danjimi etimologijami besede baňa; prav ima Meillet, ki izvaja besedo iz vulgarnolatskega *baëna* (lat.: *balnea*, pl. od *balneum*, javna kopel). Zelo dobro pa pravi v začetku 3. poglavja, da v tako težkem vprašanju ne zastujejo le domneve, ampak treba dokazati stvar. To se mu je tudi izvrstno posrečilo. Grški *βαλανείον* se je z rastočim heleniziranjem razširil po vsem rimskem imperiju, razširilo se je s stvarjo tudi ime. Važno je za nas, da se je nahajala nad fridigarijem, ki je imel v sredini bazen (piscina) velika kupola. Kupole pa so imele tudi orientalske cerkve (vzor Justinijanova Sveta Sofija v Carigradu); zategadelj so bile na zunaj tako podobne kopelim, da jih je bilo težko razločiti. Zdaj nam je jasno, zakaj imenuje Malorus kupolo — baňa. — Ako zasledujemo današnja zemljepisna imena sestavljena z „Banja“ na slovanskem jugu, jih bomo našli posebno na stari rimski cesti od Jadranskega morja, preko Stare Srbije v Makedonijo in Bolgarijo. Tu je vladal latinski jezik; tako je prišla beseda tudi v stsl. spomenike, ki so nastali na makedonskem in bolgarskem ozemlju, kjer pomeni baňa = kopel. Baňa ima pri vseh južnih Slovanih in Rusih pomen: kopel, kopališče, vroč vrelec, potem tudi vrelec sploh pri južnih Slovanih. Pri severnih Slovanih pa pomeni baňa baňka, tudi kupolo, karakteristikon rimske kopeli in bizantinskih cerkvá. Poljsko *bania*, češko *baně* pomeni potem tudi kroglo pod križem na stolpu. Ta pomen „kupola“ v sev. slovanskih jezikih pa ne eksistira v stsl. in ostalih južnoslovanskih jezikih. — Od okrogle kupole in krogle na zvonikih je prešel pomen besede „baňa, baňka“ v severnih jezikih na okrogle predmete sploh, na posode in tudi na „rogove“; baňka je pri Malorusih, Poljaki, Čehih vrč z ozkim vratom. — Pri nas Slovencih je banja = Badewanne; na Štajerskem je „banja“ korito, kjer kopljejo otroke, kamor dajejo kruh, da vzhaja in zaklane prešiče, da jih poparijo; torej le del lat. *balnea*. V Kapelah pri Brežicah in v Savski dolini pravijo naši deži za svinjsko mast „banja“, tako tudi v Varaždinu, kakor sem izvedel od svoje matere. Na Dolenskem je „banjka“ putrih. — V 5. poglavju je obdelal avtor pomen besede „baňa“ = rudnik, solina pri Slovaki, Čehih, Poljaki, Madjarih, Rumunih. Vzrok je v „baňaté podobě“, kupolasti obliki starih slovanskih rudnikov, kakor pravi češki strokovnjak. Vsi primitivni rudniki so bili te vrste. Slovanska „baňa“ pa meče tudi luč na razlago

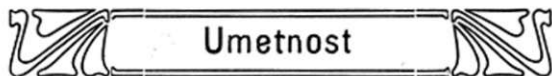
romanskih besed tega izvora. Rumunska „baie“ v pomenu rudnik je brez dvoma izposojena od Slovanov. Italijansko bagno, francosko bagne v pomenu ječa, galera razlaga najbolje Littré: v Carigradu so staro rimsko kopel uporabili za ječo vojnih ujetnikov, kristjanov, ki so bili po večini Italijani in so jo zvali „Bagno“. — Murku se je namen razprave, namreč stvarno dokazati etimologijo baia — balnea in pokazati postanek njenih različnih pomenov, brez dvoma posrečil. Želeti pa bi bilo, da bi naši folkloristi še razmnožili material o „stavljenju rogov“ pri nas in da bi sploh začeli orati ledino naše ljudske medicine.

Dr. Vinko Zupan.

Rudolfo Franjin Magjer, Sa Slavonske ravni. Škice i novele. Naklada knjižare Radoslava Bačića. Osijek 1913. 80. 168 str.

G. Magjer se mi zdi človek, ki nestrpno rad vidi svoje ime natisnjeno. Na ta nagon samouveljavljanja bi navračal šestero njegovih pesniških zbirk, mikroskopično rejenih knjižic z naslovom „Porivi“, pri poznejših izdajah pa „Novi zvuci“. Za garde-damo so služili tem drobljančkom - izpeljančkom bogve kako priborjeni uvodi izpod peresa hrvatskih in slovenskih notabilitet. Magjer je znan kot sotrudnik raznoterih listov in marsikomu je morda obvisel v spominu kot poglavitni prispevalec v almanahu „Mi“, kjer si je dal podjetni pisec ka-li prevesti dobro hrvatske naslove na pogrešeno francoske. Sicer pa jo je mahnil z dobršnim junaštvom na pesni mejdan, „jer Hrvat je vazda za dom tintu i krv lio“, kakor se bere v njegovih spisih, in to s tako porazujočim uspehom, da ga je nekdo kepal s hrvaškimi Calderonom — vsekakor medium comparisonis ni bila kakovostna podobnost... Devetkrat mi je žal, da ne premorem Magjerove mojstrovine „Zapisci sa sela“. Delo mora biti umetniško na višku — prevedeno je na češki, poljski, nemški jezik, izide v slovaščini in slovenščini! Zanimalo bi izvedeti, kako daleč se je časovno zoreči poet narobe razvil, zakaj od novih teh 168 strani ne izsledim niti ene, ki bi jo bilo vredno prevajati na katerokoli človeško govornico. Pravzaprav bi človek prikimal udobni maksimi, podtaknjeni neznatnemu junaku iz „Svakdanje priče“: Drži mnogo do sebe, a najviše do vanjšine, pa si onda velik u široj publici (150), najožjemu občinstvu pa, mislim, ne bo nasul sipe v oči, da bi se ogrevalo za teh šestnajstero, po svoji povprečnosti odličnih podlistkov, pa naj si opisujejo še tako kmetsko životarjenje v Slavoniji. Dobe se pač v pričujočih načrtkih, ki se včasih izoblikujejo v razvlečen dovtip (n. pr. Dan uplate), ali pa nimajo specifično slavonskega nič drugega, ko prislove na -kar in zaimke z repom -ka ter mnogobrojne izpuščaje. Dobe se, pravim, tuptatam zanimive narodopisne poteze; a rajši bi jih čital v jedrnatem folklorističnem sestavku brez literarne namišljenosti. Gosji red zaljubljenih in zavrženih punc, ljubosumnih zakonskih, neverjetnih barab in podobnih, defilira mimo vas brez stilističnih prikupnosti, brez slehernega reliefa, v klorotični enoličnosti: ko se zablesti „Nadopuna predgovoru“, cilj našega hrepenenja in zaželjeni amen, so izginile eterične prikazni ko kafra: Jer nij' svaka šuša pjesnik, nit' to biti mora, kakor jo je pogodil g. Magjer pred leti.

A. Debeljak.

Junijska slovenska umetniška razstava v Jakopičevem paviljonu v Ljubljani. — Čuden je prvi vtis, ki ga nudi ta razstava. Poleg v resnici mojstrskih del uzre oko najhujše vrste kič. Ne vem, če je slike izbrala posebna jury, gotovo pa

je, da se ni uveljavljalo pri prejemanju del sploh nobeno načelo, niti ne najpotrebnejše: da namreč spadajo v umetniško razstavo res samo umetnine, ne pa tudi šolske vaje in amaterske ilustracije, ki so morda dobre za vezila starim tetam ob njihovem godu in za reprodukcije v družinskih listih, ki pa nikakor ne bi smele viseti na stenah umetniškega paviljona. Tu ne velja noben izgovor in noben zagovor, zakaj umetnost in rokodelstvo sta bila in ostaneta še vedno dva fundamentalno različna pojma, ki se nikakor ne dasta spojiti. Abstrahirajmo torej od raznih Magoličev in ostalih diletantov ter poglejmo, kaj nam prinaša umetnost.

Na to smo pa lahko ponosni in smelo trdim, da bi smeli biti zadovoljni, če bi imeli tudi na literarnem polju toliko marljivih delavcev, zavedajočih se tako resno važnosti in svetosti svojega poklica. Ne bom našteval vseh umetnin in imen, dovoljum si le par kratkih opomb. Pot od Franketa do Jakopiča je dolga. Kakor je prvi še zastopnik akademične šole (— med razstavljenimi slikami sta zanimivi zlasti dve kitajski pokrajini —), tako je Jakopič najdalje idoči impresionist in to neodvisno in samostojno. Med tema dvema pa jih je cela vrsta, ki so se po svoje lotili svojih problemov in jih tudi po svoje rešujejo. Že ko sem lani videl par slovenskih slik v dunajski Secesiji, sem opazil njih veliko tehniško in formalno samostojnost, ki nam edina lahko nekoč podari slovensko umetnost. Veliki poetje so naši slikarji, veliki liriki, in Grohar je bil morda največji med njimi. Dve leti sta že minuli od njegove smrti in vendar je prav, da se še vedno razstavlja njegove pokrajine, ker ostanejo večno sveže in nam ni še nihče drugi pokazal naše zemlje v takšni poeziji solčne svetlobe. Njegovi „Železniki“ so po mojem okusu najlepše, kar sem dozdaj videl njegovih del. — Drugi naš izboren pokrajinar je Matija Jama. Ustvaril si je svoj lastni kolorit in ga prepojil z lirično mehko; nekaj nizozemskega veje iz njegovih pejsažev; kar pa posebno vleče, je monumentalna enotnost in harmonija stila, ustvarjajočega iz malenkostnih in vsakdanjih predmetov večno veljavne vrednote. Kakor pa se pri njem vse razliva v trepetajoči enotni solčni razsvetljavi, tako so Jakopičeve slike koloristične simfonije; vizionarska sila je v njegovih barvah, pa naj si opazuje poletno svetlobo, igrajočo se v smrekovem gaju, ali pa luč, padajočo skoz polprozorne zastore v bujno pisan intérieur. Včasih mu niti čopič več ne zadostuje, barve se same kopičijo, no — in gledalec si z žalostjo v duši molče priznava, da se bodo ljudje čez sto let za te slike trgali in občudovali te pokrajine in portretne študije, mimo katerih hodijo dandanes, skomizgajoč z rameni. Še dalje vise dela Sternenova in Vavpotičeva; prvi je poet solca, drugi, morda najmarljivejši med našimi umetniki, se zagablja v vse čudeže svetlobnih efektov in je razstavil tudi dve zelo dobri portretni študiji. Kar me je pa pri njem največ zanimalo, so skice za oltar sv. Brunona in med temi zlasti skica za kompozicijo (— tudi Groharjeve skice za oltarno kompozicijo so izborne —); sv. Bruno in kartuzijanci so bili sploh priljubljen predmet in specialiteta celih šol na pr. bolonjske; zato pa je tem bolj zanimivo, da se je lotil Vavpotič tega sujeta popolnoma po svoje in ga tudi res monumentalno rešil. Iz tolikega dela govori resno in zavedno hotenje in silna volja.

Vsa sodobna umetnost išče sloga „visoke umetnosti“, zato sem bil pa tem bolj vesel, ko sem ozrl poleg Bernekerjevega marmornega ženskega portreta, dela neskončno mehke umetniške duše, obenem pa tudi tehniško popolnoma izvežbane roke, — tudi skulpture Dolinarjeve. Nisem ga dozdaj poznal. Prepričan pa sem, da je to eden največjih talentov, kar smo jih kdaj imeli. Njegovi razstav-

ljene portreti so tako oduševljeni, kažejo toliko umetniške globine, pridnosti in samostojnosti, njegovi dve statueti „Kajn“ in „Egipčan“ sta pa tako monumentalni, da bi bila res večna škoda, če bi ta talent ne našel razumevajočih ljudi, ki bi mu odprli pot v široki svet.

Še par imen: Gaspari, ki brezdomno umetniško čuti, a mu manjka izurjenosti in globine; Zajec, marljiv, a premalo umetnik; Žmitek, vse preveč teoretik; Anica Zupanec je vse premnogo razstavila, a kaže talent. Splošno smemo biti zadovoljni in ponosni na to svojo tako zdravo umetniško generacijo.

Dr. Vojeslav Molè.

Nekrolog

† **Prof. Milan Pajk.** Nenadoma smo ga izgubili: v najlepši moški dobi, stredi radostnega dela in bogatih načrtov nam je bil iztrgan. Težko bodo pogrešali tovariši odkritega prijatelja, njegovemu vodstvu izročena mladina blagega voditelja in odličnega učitelja; domača gruda obžaluje v njem temeljitega poznavatelja in iskrenega ljubitelja. Mnogovrstnost delovanja, trdno voljo in živalni temperament je podedoval Milan Pajk po svojem očetu-profesorju; navdušenje za vse lepo, natančnost tudi v najmanjšem, nežnost čustvovanja, to je bil njegov delež po oboževani materi-pisateljici. Tesna vez ljubezni jih je spajala v življenju, rodbinska rakev pri Sv. Krištofu jih združuje po smrti. — Veličasten sprevod, ki se je pomikal 19. junija po Dunajski cesti, je pričal, kako splošno spoštovanje je užival pokojnik. Spremili so ga na zadnji poti zastopniki vseh državnih in avtonomnih oblasti in različnih korporacij ter učnih zavodov, razen teh pa še nebroj občinstva iz vseh krogov . . .

Milan Pajk se je rodil 19. decembra 1876 v Mariboru, kjer je bil njegov oče eden najmarljivejših narodnih delavcev. Svoja mlada leta je preživel v Brnu, kjer je dovršil prvi gimnazijski razred; ostale razrede je obiskoval na dunajski akademski gimnaziji. Nato je bil dva tečaja slušatelj na dunajski juridični fakulteti in šest tečajev na modroslovni. V jeseni l. 1898. je nastopil supleturo na gimnaziji v Kranju, februarja l. 1899. je napravil, komaj 22 let star, izpit iz zemljepisja in zgodovine kot glavna predmeta s slovenskim in nemškim učnim jezikom. Dve leti (sept. 1899—sept. 1911) je služboval na ženskem učiteljišču v Ljubljani; po odhodu Frana Levca je dobil Pajk mesto na c. kr. višji ljubljanski realki, kjer je deloval do svoje smrti, 18. junija t. l. — Pokojnega Pajka kot učitelja nam riše njegov prijatelj sledeče (Slov. Narod, št. 138): „Kdor je bil njegov učenec, ga ne pozabi nikdar. Snov, če je bila še tako suhoparna, je znal napraviti zanimivo, da ga je vsak z veseljem poslušal. Posebno je povdarjal domačo zgodovino in poznanje slovenskih dežel. Neumorno je iskal podatkov o domačih gospodarskih razmerah, da jih je raztolmačil abiturijentom. Pripravljaval se je za vsako uro. V njegovih zapiskih je nagromadenega ogromno građiva za domačo zgodovino in zemljepisje. Letos se je posebno veliko trudil z meščanskim tečajem . . . Da bi poglobil zemljepisni pouk, je napravljaval z dijaki poučne izlete v ljubljansko okolico, pa tudi v Alpe in letos zlasti na dolenski Kras. Tu je obhodil in pregledal z dijaki zlasti kopanjsko-račensko dolino . . . Bil je sicer strog in mnogo se je bilo treba zanj učiti, a kljub temu se je vsak k njemu zatekel, ki je potreboval kakega

sveta. Marsikaj bi znal o tem povedati realčni zemljepisni kabinet, kjer je nasveto prof. Pajk o nabiranju gradiva za predavanja, o načrtih za planinske o izbiri stana itd., kjer je poslušal razne pritožbe, grajal in vzpodbujal ter vzgajal. Kot blagajnik podpornega društva za realce je skušal lajšati bedno stanje na dijaštvu. — Toda z vestnim in požrtvovalnim izpolnjevanjem stanovskih dolžnosti njegovo delovanje še ni bilo končano. Bil je konservator c. kr. centralne komisije za ohrano spomenikov; predvsem pa je posvetil svoje moči Muzejskemu društvu, kjer je opravljal težavne blagajniške posle od jeseni l. 1903. Financiranje društva čigar blagajna je bila že ob njegovem vstopu v slabem gmotnem položaju, ni bilo njegovo delo; izposloval je razne podpore, in poročilo o srečni sanaciji finančnemu mu je razvedrilo obraz na smrtni postelji. Razen tega je podpiral tudi druge odbornike v njih poslih. V odboru „Prosvete“ je lani kot predsednik Sinske Gregorčičeve javne knjižnice z rajnim blagajnikom Peterlinom ustvaril tečaj instituciji solidno podlago za nadaljni razvoj; marljivo je sodeloval pri Matičnem zemljevidu slovenskih pokrajin; za Jugoslovansko enciklopedijo je sestavil zvezek pisni abecedar, pri mladem „Jamskem društvu“ je bil letos odbornik. Kot član stanovske organizacije „Slovenskega prof. društva“ se je pridno udeleževal njegovih sej in s tehtnimi nasveti pospeševal njegov razvoj.

V svojih dijaških letih se je poskušal M. Pajk tudi na leposlovnem področju. V Gabrščkovi „Slovanski knjižnici“ (snop. 73-74) je izšel l. 1898. njegov rokopisni igrokaz „Mlada Zora“, zasnovan na podlagi znane slovenske narodne pesni v tem prvencu čutimo vpliv literarnih in življenjskih nazorov njegove matere. Prva njegova znanstvena študija so bile „Črtice o nekdanjih slovenskih naseljih v Gorenji Avstriji“ (Izvestja Muz. društva 1897); v srednjeveških listinah in jevnih imenih išče sledove nekdanjega slovenskega življa. — Ob obletnici svojih staršev se jih spominja z objektivnimi literarnimi študijami, ki jih je objavil v „Ljubljanskem Zvonu“ (1900), v Matičnem „Zborniku“ (1900) in „Dom in Svet“ (1902); to so nežni spomeniki hvalečnosti in ljubezni. L. 1909. je izdal prvi del „Zemljepisa za srednje šole“, drugi del je dokončaval. Za ministrstvo je napisal zadnjih štirih letih deset uradnih ocen o učnih knjigah in pripomočkih za zemljepisni pouk. Dopisoval je tudi v „Planinski Vestnik“; s posebno vnemo pa je pisal „Carniolo“ s članki, referati, nekrologi, ki se odlikujejo po svoji točnosti in zanimivosti. In če je potrebovalo Zvonovo uredništvo njegove pomoči, mu te mnogim poslom nikdar ni odrekal. — Ob grobu Milana Pajka žaluje njegova rodbina, katere se je oklepal z ljubeznijo vdanega soproga in skrbnega očeta; žaluje pa tudi naša zgodovinska in zemljepisna veda, ki je postala osamljena v usodopolnih izgubah zadnjih dveh let: Apih, Cerk, Orožen — in zdaj še eden najodličnejših sinov slovenskega naroda. Slava njegovemu spominu!

Dr. J. S.

Narodna knjigarna

v Ljubljani, Prešernova ulica št. 7

se priporoča slav. občinstvu za dobavo **knjig vseh strok** in **vseh jezikov** ter za **naročevanje vsakovrstnih nepolitičnih časopisov**.

Z „Narodno knjigarno“ združena

trgovina s papirjem, pisalnimi in risalnimi potrebščinami

je preskrbljena z najizbornejšim blagom in priporoča vsakovrsten papir: kancelijski, konceptni, pisme ni ministrski, dokumentni, ovitni, barvani in za pisanje na stroj; ima svojo bogato zalogo

krasnih kaset pisemskega papirja,

veliko izbiro vsakovrstnih svinčnikov, peres, peresnikov, radirk, čopičev, črnih, barv, kred itd ter vse risarske in slikarske potrebščine zlasti za realce in gojence obrtne šole.

Nadalje je v zalogi bogata izbira

trgovskih knjig

vseh vrst v različni vezbi, istotako **notezov, beležnic** kupnih knjižic in sploh vseh potrebščin te stroke.

